

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Česká a španělská frazeologie, klíčové slovo: jídlo

Vedoucí práce: PhDr. Jana Pešková, Ph.D.

Autor práce: Veronika Krajčovičová

Studijní obor: SJEMO

Ročník: 4.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 29. 4. 2016

.....

Veronika Krajčovičová

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Janě Peškové, Ph.D., za cenné připomínky, užitečné rady i trpělivost. Také bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D. za typy a rady, a své rodině za podporu při studiích.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je srovnání české a španělské frazeologie se zaměřením na klíčové slovo „jídlo“. Teoretická část se věnuje obecné charakteristice frazeologických jednotek, dále způsobům jejich klasifikace a problematice překladu. V praktické části je analyzován vzorek těchto jednotek, a to po stránce formální a sémantické. Ke každé španělské jednotce je přiřazen respondent v češtině (pokud existuje) a je určena míra překladové ekvivalence. Pokud se význam téže jednotky v cílovém jazyce liší, je jako příklad uveden kontext výskytu této jednotky.

Klíčová slova: frazeologická jednotka, lokuce, parémie, překladová ekvivalence

Annotation

The aim of this Bachelor Thesis is to compare Czech and Spanish phraseology, focusing on the key word „food“. The theoretical part deals with general characteristics of phraseology units, as well as ways of their classification and problems of translation. In the practical part, there is analyzed the sample of these units in the formal and semantic aspect. To each Spanish unit is matched an equivalent in Czech (when existing) and is determined the degree of translation equivalence. In the case that the meaning of the same unit is different in target language, the context of the occurrence of this unit is given as an example.

Key words: phraseology unit, locution, paremia, translation equivalence

OBSAH

Úvod	7
1 Frazeologie, její definice a historie	9
2 Předmět zkoumání frazeologie	11
2.1 Frazeologická jednotka	11
2.2 Vlastnosti frazeologických jednotek	12
2.2.1 Ustálenost.....	13
2.2.2 Anomálnost	13
2.2.3 Idiomaticita.....	14
2.2.4 Obraznost	15
3 Klasifikace frazeologických jednotek.....	16
3.1 Klasifikace podle Glorie Corpas Pastor	16
3.1.1 Kolokace (colocaciones)	17
3.1.2 Lokuce (locuciones)	18
3.1.3 Frazeologické promluvy (enunciados fraseológicos).....	20
3.2 Klasifikace podle Františka Čermáka	23
3.2.1 Kolokační idiomy a frazémy	23
3.2.2 Propoziční idiomy a frazémy	25
3.2.3 Frazémy lexikální.....	26
3.3 Klasifikace podle Jozefa Mlacka	26
4 Problematika překladu frazeologických jednotek.....	30
5 Závěr teoretické části.....	34
6 Rozbor vzorku frazeologických jednotek	35
6.1 Cíle a metody	35
6.2 Analýza frazeologických jednotek	36
6.3 Výskyt klíčových slov z oblasti jídla a výskyt typů ekvivalence.....	57
Závěr	60
Resumé.....	62
Seznam použitých zdrojů a literatury	65
Příloha: Glosář	68

Úvod

Jazyk je složitý systém, který se neustále vyvíjí. Tento proces je odrazem vývoje společnosti, a to všech jeho stránek. Změny ekonomické i hospodářské, politické změny, technologický vývoj, móda, to všechno s sebou přináší nové pojmy, nová slovní spojení a změny ve vyjadřování.

Uvedené změny a využívání ustálených slovních spojení¹ pro určité situace se liší u jednotlivých států (často i částí jednotlivých států) z důvodu jejich rozličné kultury, jiného historického vývoje, odlišné jazykové stavby. Tato ustálená slovní spojení na jedné straně usnadňují a zrychlují komunikaci obyvatel daného státu a poskytují daným situacím jednoznačný význam, na druhé straně jsou pro cizince často významově nesrozumitelná.

Na základě svých jazykových poznatků ze studijního pobytu ve Španělsku jsem se rozhodla analyzovat španělský jazyk z hlediska ustálených slovních spojení. Tento vědní obor je velice zajímavý hlavně z pohledu překladu těchto spojení ze španělštiny do češtiny, neboť mnohokrát je cílová výpověď velice odlišná od originální, i když význam zůstává zachován.

Cílem této bakalářské práce je srovnání české a španělské frazeologie se zaměřením na klíčové slovo „jídlo“. Jedná se o srovnání v rovině teoretické s využitím poznatků jazykovědců a rovněž o srovnání v rovině praktické, jejíž výsledky mohou být přínosné pro pedagogy, tlumočníky či překladatele. Pojem „jídlo“ je v této práci chápán jednak jako jídlo hotové a jednak jako surovina.

První (teoretická) část práce je rozdělena do čtyř kapitol. První se věnuje obecné charakteristice vědního oboru frazeologie a její historii. Druhá kapitola se zabývá popisem předmětu zkoumání této disciplíny a jeho vlastnostmi. Třetí kapitola je nejrozsáhlejší, neboť zaujímá tři rozdílná stanoviska v klasifikaci těchto ustálených slovních spojení. Tím je klasifikace Glorie Corpas Pastor a Františka Čermáka a pro doplnění prvních dvou jazykovědců jsem využila i hledisko slovenského lingvisty Jozefa Mlacka. Poslední kapitola teoretické části se zabývá problematikou překladu těchto ustálených slovních spojení a druhy překladových ekvivalencí.

¹ Ustálenými slovními spojeními jsou zde myšlena i přísloví – problém terminologie je vysvětlen ve 2. kapitole.

Cílem praktické části je zjistit, jaká španělská ustálená slovní spojení ze zkoumaných příkladů můžeme přeložit do češtiny odpovídajícím respondentem (ustáleným slovním spojením českým) a pro které z nich respondent neexistuje, tudíž musíme použít opisu. Záměrem je rovněž porovnat, zda se používají pro totožnou situaci v obou jazycích, či nikoliv. Současně je cílem určit, do jaké míry jsou jednotlivá slovní spojení ustálená.

Tato část práce představuje přehled necelé stovky ustálených slovních spojení ve španělštině, obsahující klíčový pojem „jídlo“. Tato spojení jsou sémanticky uspořádána na základě druhu potraviny podle abecedy. Každé z nich je analyzováno po stránce formální, a to tak, že jsou určeny jeho větné komponenty či typy vět, a na základě těchto faktů je zařazeno do určité kategorie podle klasifikace Glorie Corpas Pastor. Dále je ke každému ustálenému spojení přiřazen respondent v češtině a podle něj také míra ekvivalence překladu do češtiny. Doplněna jsou navíc o vysvětlení, co tato jednotlivá spojení znamenají. V případě výskytu ustáleného slovního spojení, které má v češtině odpovídající respondent, ale používá se pro jinou situaci, je uveden příklad v kontextu obou jazyků. Příklady kontextů jsou převážně čerpány z korpusu Španělské královské akademie CREA a z Českého národního korpusu ČNK.

Poznatky z praktické části jsou přehledně shrnuty do tabulek a grafů. Výstupem celé této práce je abecedně seřazený dvojjazyčný glosář obsažen v příloze, který může sloužit jako stručná příručka pro překladatele a tlumočníky.

Pro sběr jazykového materiálu mi posloužily tištěné slovníky, jako například Velký španělsko-český slovník Josefa Dubského či stručný slovníček frazeologismů Jiřího Doubka a dále internetové zdroje, kterými byl například online slovník Lingea či Centro Virtual Cervantes. Také osobní poznatky ze studijního pobytu ve Španělsku mi byly přínosem, neboť jsem zde mohla být svědkem užívání některých z níže uvedených slovních spojení rodilými mluvčími při každodenním kontaktu s nimi.

1 Frazeologie, její definice a historie

Frazeologie je jazykovědná disciplína, která začala vznikat po druhé světové válce v období 50. let v bývalém Sovětském svazu. Je to tedy poměrně nová věda, která byla započata díly V. V. Vinogradova.

Definic pojmu frazeologie existuje nespočet. Například slovník zpracovaný a vydaný Španělskou královskou akademií DRAE (Diccionario de la lengua española) ji definuje jako: „*Conjunto de frases hechas, locuciones figuradas, metáforas y comparaciones fijadas, modismos y refranes, existentes en una lengua, en el uso individual o en el de algún grupo.*“² Naopak český jazykovědec František Čermák formuluje frazeologii takto: „*Frazeologie a idiomatika je dnes samostatná jazyková disciplína zabývající se studiem, případně i popisem (a pak se někdy mluví o frazeografii) svérázných jazykových jednotek různého typu a více úrovní, které dlouho vzdorovaly souvislému popisu. V běžném povědomí vystupují tyto jednotky, tj. frazém a idiom, nejčastěji jako sémanticky nerozložitelné.*“³

V historii se pro označení této jazykové disciplíny používal termín *paremiologie*, který však zahrnoval pouze přísloví a pořekadla. V dnešní době se tento termín nevyužívá, protože jazykovědná disciplína již zahrnuje více oblastí než jen zmíněná přísloví a pořekadla. V současnosti jsou využívány pojmy *frazeologie* a v některých západních lingvistických jazykovědných školách také termín *idiomatika*.

Jak uvádí Jozef Mlacek, poprvé se termín *frazeologie* vyskytl v roce 1558 v řecko-latinském slovníku. Tento termín měl označovat fráze, které se obtížně překládaly do jiných jazyků.⁴

V některých příbuzných jazykovědných disciplínách se výraz *frazeologie* používá v uvedených významech:

- a) souhrn, množina všech frazeologických jednotek,
- b) jazykovědná disciplína, nauka o frazeologických jednotkách,

2 *Diccionario de la lengua española* [online]. Madrid: ©Real Academia Española, 2014. Dostupné z: <http://dle.rae.es/?id=IPoTKej> [cit. 27. 11. 2015]

3 FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 166.

4 MLACEK, Jozef. *Slovenská frazeológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976, s. 7.

- c) způsob vyjádření známého jednotlivce nebo způsob vyjádření v určitém pracovním odvětví.⁵

Podle Mlacka je poslední význam pojmu frazeologie již na ústupu, protože představuje pouze pomocné stylistické označení vybraných jazykových prostředků.

Pochopení této disciplíny nám usnadňuje poznání jazykové stavby jednotlivých jazyků, což je významné zejména pro překladatele a tlumočníky. Podle schopnosti ovládnutí určitého jazyka lze také hodnotit celkovou úroveň poznání tohoto jazyka, ať už je to mateřský či cizí.

Frazeologie je také velmi úzce spjatá s lexikologií, kdy některá ustálená slovní spojení jsou významově ekvivalentní se slovem, tzn., mohou být tímto slovem nahrazeny. Je rovněž chápána jako jazykovědná disciplína specifická, protože má přesně vymezený předmět svého výzkumu a využívá specifické výzkumné metody.⁶

⁵ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 7

⁶ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 11,13

2 Předmět zkoumání frazeologie

2.1 Frazeologická jednotka

Předmětem zkoumání frazeologie je frazeologická jednotka, její vlastnosti a druhy. Touto frazeologickou jednotkou je označeno ustálené slovní spojení, neboli kombinace jednotek, které mají význam pouze jako celek, tudíž tato jednotka je nerozložitelná (význam nelze odvodit z jeho jednotlivých komponentů) a nedá se překládat doslovně. Jazykovědci užívají pro předmět zkoumání různá označení, která však mají obsahově stejný význam. Mlacek a Corpas Pastor používají výrazu *frazeologická jednotka* (*unidad fraseológica*), zatímco Čermák nazývá tyto jednotky *frazémy a idiomy*. Pojem *frazémy* užívá v případě rozboru z formální stránky, *idiomy* užívá v případě rozboru z hlediska sémantického. Dle Čermákovy definice „*Idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).*“⁷

Pro přehlednost a zjednodušení je v této bakalářské práci použit jednotný termín, a to *frazeologická jednotka*. Pouze u Čermákových citací a klasifikací bude zachována jeho terminologie, *frazémy a idiomy*, aby nebyla změněna jeho originální výpověď.

Obecně lze říci, že existuje několik druhů frazeologických jednotek, a to od méně ustálených po ty nejústálenější. Mírou ustálenosti se myslí skutečnost, do jaké míry mohou být tyto frazeologické jednotky modifikovány. Čím více je tato jednotka ustálená, tím méně variant má. Ty nejústálenější z nich však žádnou modifikaci nepřijímají, neboť již tvoří celkovou promluvu, do které se nezasahuje. Naopak v některých z nich se vyskytují takzvané *casillas vacías*⁸, což se může zjednodušeně opsat jako pohyblivá valenční pozice v dané frazeologické jednotce, která vyžaduje její doplnění slovem. Toto slovo však musí patřit do určité gramatické či sémantické kategorie, aby daná frazeologická jednotka nezměnila svůj význam.

⁷ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha: Karolinum, 2007, s. 31

⁸ KOSZLA-SZYMANSKA, Margarita. *Los fraseologismos, dichos y frases hechas y su importancia comunicativa en la enseñanza del español como lengua extranjera* [online]. Centro Virtual Cervantes. Dostupné z:

http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/aepe/pdf/congreso_35/congreso_35_26.pdf [cit. 5. 11. 2015]

Příkladem může být *llover a cántaros*, kde na jedné straně část této jednotky je stabilní (*llover a*) a druhou část tvoří *casilla vacía*, která může být nahrazena synonymy jako *mares* či *torrentes*:

a) *Llover a cántaros*

b) *Llover a mares*

c) *Llover a torrentes*

Jak již bylo řečeno v úvodu, frazeologické jednotky slouží k urychlení komunikace. Tam, kde by pravidelný jazyk musel teprve vytvořit výpověď k dané situaci, se může použít frazeologická jednotka již dávno hotová. Proto se tyto jednotky také považují za ekonomické výrazy. Čermák rozlišuje tři případy vztahu frazeologických jednotek k pravidelnému jazyku:

- a) Frazeologické jednotky jsou primárním a vysoce ekonomickým pojmenováním, pravidelný jazyk je pro daný význam nevyužívá: *vzít někoho za slovo, mít u někoho rozlitý ocet, mít máslo na hlavě*.
- b) Jsou pojmenováním paralelním, konkurujícím pravidelnému: *jít do sebe (zamyslet se nad sebou), mít nahnáno (bát se), dát si dvacet (zdřímnout si)*.
- c) Pro daný význam se frazeologické jednotky nevyužívají, existují tu jen pojmenování pravidelná: *leptat, letovat, lyžovat*.⁹

Funkce frazeologických jednotek je většinou komunikativní. Jejich prostřednictvím se vyjadřujeme hlavně v mluveném projevu nebo neformální řeči, kdy mluvčí má širší prostor používat hru se slovy. Čím více se daná frazeologická jednotka používá, tím má větší „šanci“ se začlenit do normy jazyka a stát se tak oficiální. Frekvence užívání je faktorem, který vede k reprodukovatelnosti daného slovního spojení, kdy je toto spojení již předem dáno a v řeči se jen reprodukuje v hotové podobě.

2.2 Vlastnosti frazeologických jednotek

Všechny frazeologické jednotky se vyznačují určitými vlastnostmi a rysy. Podle nich poznáme, že se jedná právě o frazeologickou jednotku a že pro daný výraz nejsou

⁹ ČERMÁK, František, op. cit. s. 37

použita pravidla pravidelného jazyka. Mezi základní vlastnosti frazeologických jednotek, jimž bude následně věnována podrobnější pozornost, patří:

- a) Ustálenost
- b) Anomálnost
- c) Idiomaticčnost
- d) Obraznost

2.2.1 Ustálenost

Ustálenost se považuje za jednu z nejzákladnějších a nejobecnějších vlastností frazeologických jednotek. Projevuje se tím, že tyto jednotky vstupují do kontextu jako pevný celek s nezaměnitelným pořadím svých komponentů. Příklady jako **u vozu kolo páté*, **tak si lehne, jak si kdo ustele*¹⁰, jsou z hlediska ustálenosti nepřijatelné. Fakt, že slovnědruhovú transformace je u frazeologických jednotek nemožná, poukazuje na jednu z typických anomálií těchto jednotek.

Ustálenost je úzce spjata s reprodukovatelností dané jednotky. To znamená, jak již bylo výše zmíněno, že vstupují do kontextu už v hotové podobě. Corpas Pastor popisuje ustálenost jako „*propiedad que tienen ciertas expresiones de ser reproducidas en el hablar como combinaciones previamente hechas.*“¹¹ Díky této ustálenosti má mluvčí během komunikace možnost v dané situaci použít již hotovou frazeologickou jednotku, aniž by vytvářel novou. Obě komunikující strany budou přesně rozumět významu a konverzace se urychlí.

2.2.2 Anomálnost

Frazeologické jednotky se na rozdíl od pravidelného jazyka liší svou anomálií, což je jejich dalším základním a konstitutivním rysem. V Encyklopedickém slovníku

¹⁰ ČERMÁK, František, op. cit. s. 36

¹¹ CORPAS PASTOR, Gloria. *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos, 1996, s. 23 (Zuluaga, 1975b: 230)

češtiny je anomálnost charakterizována jako „*odchylka od jazykových pravidel různého druhu založených na analogii*“.¹²

Anomálnost je podle Čermáka chápána jako jedinečná, osobitá a omezená frazeologická kombinace prvků, která by podle standardních pravidel pravidelného jazyka neměla vůbec vznikat. Například *psí štěkot* je klasické slovní spojení vytvořeno na základě sémantických a formálních pravidel, zatímco *psí počasí* je spojení anomální, neboť se zde neuplatňuje žádné sémantické pravidlo, a proto se jedná o frazeologickou jednotku. Jsou to lexémy významově neslučitelné. Nemá-li tedy kombinace žádnou anomálii, není považována za frazeologickou jednotku.

U některých anomálních kombinací jako je například *být hin*, *ležet ladem* či *mít pré* nejde dokonce určit slovní druh komponentu *hin*, *ladem* a *pré*. Tyto prvky jsou monokolokabilní, což znamená, že se neshodují s žádným jiným lexikálním významem.¹³

Za další anomální rys se považuje nemožnost paradigmatické záměny některého z komponentů komponentem jiným, plnicím podobnou či stejnou funkcí. Např.: **šesté/třetí kolo u vozu (páté kolo u vozu)*, **mít z něčeho lehkou/obtížnou hlavu (mít z něčeho těžkou hlavu)* atd.¹⁴

2.2.3 Idiomaticita

Každá frazeologická jednotka je složena minimálně ze dvou komponentů. Tato kombinace prvků je ustálená, tudíž je sémanticky nerozložitelná a význam této jednotky nelze odvodit z jejich jednotlivých komponentů. Corpas Pastor definuje idiomaticitu jako „...*propiedad semántica que presentan ciertas unidades fraseológicas, por la cual el significado global de dicha unidad no es deducible del significado aislado de cada uno de sus elementos constitutivos.*“¹⁵

¹² KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny (ESČ)*.

Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 40.

¹³ ČERMÁK, František, op. cit. s. 30

¹⁴ ČERMÁK, František, op. cit. s. 31

¹⁵ CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 26 (cf. Makkai, 1972; Wallace, 1979, 1982; Fernando y Flavell, 1981; Benson, 1985; etc.)

Záměnou komponentů ve frazeologické jednotce se dá určit její idiomatičnost „Čím více anomálií frazém má, tím je idiomatičtější a naopak, tj. čím méně jich má, tím je blíže kombinacím pravidelného jazyka.“¹⁶ Např. *házet flintu do žita* – flintu není možné zaměnit za pistoli, nebo žito za pšenici, proto se idiomatičnost zvyšuje. Naopak u frazeologismů *chytit tramvaj*, *chytit rýmu* se idiomatičnost snižuje vlivem možné záměny komponentů.

2.2.4 Obraznost

Přenesenost významu neboli obraznost je dalším základním znakem frazeologické jednotky. Nicméně, obrazná mohou být i spojení volná. Obraznost musí být spojena i s dalšími vlastnostmi frazeologických jednotek, aby mohla fungovat jako rys frazeologičnosti.¹⁷

Překlad obrazných frazeologických jednotek nemůže být doslovný, tzv. „otrocký“, aby nebyl narušen původně zamýšlený význam ustáleného spojení.

¹⁶ ČERMÁK, František, op. cit. s. 32

¹⁷ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 28

3 Klasifikace frazeologických jednotek

K předmětu zkoumání frazeologie patří vedle vlastností frazeologických jednotek také jejich druhy. Klasifikací frazeologických jednotek existuje mnoho a nejsou jednotné. Vzhledem ke svému velkému rozsahu jim bude věnována samostatná kapitola.

Jelikož téma této bakalářské práce je frazeologie česká a španělská, bude detailnější pozornost věnována klasifikaci Corpas Pastor a Čermáka. Částečně bude zmíněna i klasifikace slovenského autora Mlacka, který vykazuje jisté podobnosti v klasifikaci.

Již zmínění autoři člení frazeologismy z různých hledisek, např. z hlediska funkce, původu nebo dle stylistiky. Některá hlediska jsou však z důvodu nedostatku pramenů či neujasněnosti kritérií okrajová, proto tato kapitola bude pojednávat pouze o klasifikaci formální a sémantické. Toto dělení je nejobsáhlejší a společné těmto třem autorům.

3.1 Klasifikace podle Glorie Corpas Pastor

Gloria Corpas Pastor působí jako profesorka překladu a tlumočení na univerzitě v Málaze. Tato autorka získala cenu Verbatim Award za výzkum v lexikografické sféře¹⁸ a navrhla klasifikaci frazeologických jednotek, která zahrnuje i některá kritéria klasifikací autorů jako je např. J. Casares, E. Coseriu nebo A. Zuluaga. Klasifikaci rozděluje do tří sfér:¹⁹

1. Sféra: Kolokace (colocaciones)
2. Sféra: Lokuce (locuciones)²⁰
3. Sféra: Frazeologické promluvy (enunciados fraseológicos)
 - a. Parémie (paremias)
 - b. Rutinní formule (fórmulas rutinarias)

Tyto sféry (neboli *roviny*, jak říká Čermák) vyjadřují míru ustálenosti frazeologických jednotek (*grado de fijación*). Kolokace jsou skupinou komponentů (slov) s volnějším

¹⁸ EUROPHRAS 2015 (La Sociedad Europea de Fraseología). Dostupné z: <http://es.euophras2015.eu/shortbiogloria> [cit. 5. 12. 2015]; Universidad de Málaga, [on-line], dostupné z: <http://www.pop.uma.es/traduccioninterpretacion/master/2011/profesorado-det.php?Prof=18> [cit. 5. 12. 2015]

¹⁹ CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 52

²⁰ Lokucí je zde myšleno **ustálené slovní spojení**, nikoliv řečový akt podle Austina.

spojením, lokuce už jsou ustálenější a frazeologické promluvy jsou nejústálenější. Tato klasifikace podle míry ustálenosti se velmi podobá sémantické klasifikaci Mlacka, o kterém bude zmínka dále v této práci.

V následujících podkapitolách budou jednotlivé sféry detailněji popsány. Každá z nich bude doplněna o klasifikaci z hlediska formálního, ke které budou uvedeny i konkrétní příklady frazeologických jednotek.

3.1.1 Kolokace (colocaciones)

Kolokace je ustálené slovní spojení dvou jednotek, které je volnější, ale běžné. Toto spojení ještě netvoří promluvu, avšak představuje jistou míru ustálenosti: „*Sintagmas completamente libres, generados a partir de reglas, pero que, al mismo tiempo, presentan cierto grado de restricción combinatoria determinada por el uso. Este rasgo esencial distingue las colocaciones de las combinaciones libres de palabras.*“²¹ Jednotlivé komponenty kolokací mohou být substituovatelné komponentem jiným (*desempeñar un cargo/papel*) či být doplněny nebo ochuzeny o další slovo.

Corpas Pastor ve své publikaci ještě zmiňuje takzvané *solidaridades léxicas*, kterými se již zabýval rumunský lingvista Coseriu. Jedná se o vztah mezi dvěma komponenty, kdy jeden lexém (*lexema determinado*) implikuje lexém druhý (*lexema determinante*).²²

Příklad:

Caballo alazán: alazán (ryšavý) → implikuje → caballo (kůň)

V tomto případě se jedná o *solidaridad léxica*, jelikož slovo *ryšavý* se logicky a běžně pojí se slovem *kůň*. Naproti tomu slovní spojení *bílý kůň* už není ustáleným slovním spojením, protože lexém *bílý* je více frekventovaný, než *ryšavý* a pokud se objeví v kontextu, nespojíme si ho automaticky se slovem *kůň*.

Z hlediska formálního lze kolokace rozdělit do následujících skupin:

- **Sustantivo (sujeto) + verbo**

Correr un rumor, acuciar un problema

²¹ CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 53 (cf. Liang, 1991-1992: 154)

²² CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 64

- **Verbo + sustantivo (objeto)**

Desempeñar un cargo, entablar amistad

- **Adjetivo + sustantivo**

Relación estrecha, fuente fidedigna

- **Sustantivo + preposición + sustantivo**

Una rebanada de pan, un diente de ajo

- **Verbo + adverbio**

Caer pesadamente, llorar amargamente

- **Adjetivo + adverbio**

Profundamente dormido, firmemente convencido

3.1.2 Lokuce (locuciones)

Ustálenější forma frazeologických jednotek se nazývá lokuce. Stále se nejedná o větnou promluvu, ale míra ustálenosti je dána jejich sémantickou a morfo-syntaktickou koherencí. Nahrazení, doplnění nebo odstranění komponentu v lokuci není přípustné, jinak by tato frazeologická jednotka ztratila svoji stabilitu neboli ustálenost. Nicméně, lokuce vyžadují jistou aktualizaci. To znamená, že slovo musí být uvedeno do příslušné morfologické kategorie, nebo lokuce zasazena do kontextu.

Corpas Pastor ve své knize uvádí Casaresovu definici lokucí jako: „*combinación estable de dos o más términos, que funciona como elemento oracional y cuyo sentido unitario consabido no se justifica, sin más, como una suma del significado normal de los componentes.*“²³

Z formálního pohledu autorka klasifikuje lokuce podle jejich funkce ve větě na:

LOCUCIONES NOMINALES

- **Sustantivo + adjetivo**

La sopa boba, mala uva

- **Sustantivo + preposición + sustantivo**

Cortina de humo, paño de lágrimas

- **Sustantivo + sustantivo (o verbo + verbo)**

La flor y nata, santo y seña, tira y afloja

²³ CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 88

LOCUCIONES ADJETIVAS

- **Adjetivo/participio + preposición + sustantivo**

Listo de manos, corto de medios

- **Comparaciones estereotipadas**

Blanco como la pared, fuerte como un toro

- **Sintagmas prepositivos (většinou de)**

De baja estofa, de armas tomar

LOCUCIONES ADVERBIALES

- **Sintagmas prepositivos**

A todas luces, a la postre

- **Adverbio**

Más tarde, más y más

- **Sintagmas sustantivos**

Patas arriba, boca con boca

- **Sintagmas adjetivos**

Largo y tendido

LOCUCIONES VERBALES

- **Verbo + verbo**

Llevar y traer, dar y tomar

- **Verbo + pronombre**

Cargársela, diñarla

- **Verbo + complemento**

Ser el vivo retrato de alguien, dormir como un tronco

- **Fijación fraseológica en negativo**

No pegar ojo, no saber a qué carta quedarse

LOCUCIONES PREPOSITIVAS

- **Adverbio + preposición**

Encima de, a causa de, con arreglo a

LOCUCIONES CONJUNTIVAS

Antes bien, a fin de que, con tal de

LOCUCIONES CLAUSALES

- **Casilla vacía**

Hacérsele a alguien la boca agua, subírsele a alguien la sangre a la cabeza

- **Cláusulas enteras**

Como Dios le da a alguien a entender, como dios manda

3.1.3 Frazeologické promluvy (enunciados fraseológicos)

Vzhledem k tomu, že tato skupina frazeologických jednotek je obsáhlejší, uvažuje Corpas Pastor o dvou dílčích podskupinách, a těmi jsou *parémie* a *rutinní formule*.

Parémie (paremias)

Parémie je frazeologická jednotka, která tvoří promluvu. Toto slovní spojení je nejústálenější, tudíž nevyžaduje žádnou aktualizaci a můžou jej tvořit jak věty jednoduché, tak věty složené. Vzhledem k této míře ustálenosti se frazeologické promluvy dost těžko překládají doslovně. Corpas Pastor popisuje parémie jako „... *unidades de comunicación mínimas*“.²⁴ Čermák tvrdí, že termín *parémie* je již zastaralým výrazem používaným v Evropě dříve a nahrazuje jej výrazem *propoziční frazém*.²⁵

Nicméně, parémie by z důvodu jejich podoby z hlediska fonetického a obrazného mohly být zcela lehce zaměněny za lokuce. Abychom je však mohli od sebe rozlišit, uvádí Corpas Pastor ve své knize²⁶ následující rozdíly mezi nimi:

- Las paremias ofrecen un alto grado de generalidad frente a las locuciones, que se refieren a situaciones precisas,*
- las paremias constituyen enunciados introducidos como tales en el discurso, y no permiten cambios salvo los de concordancia; mientras que las locuciones permiten ciertas transformaciones e inserciones, funcionando como elementos sintácticos de las oraciones en las cuales se integran,*
- las locuciones forman parte del sistema de la lengua, mientras que las paremias son unidades del habla.*

²⁴ CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 132 (Zuluaga, 1980: 192)

²⁵ ČERMÁK, František, op. cit. s. 57

²⁶ CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 134

Formální strukturu paremií rozděluje autorka do několika skupin:

ARCAISMOS

Otro gallo le cantara, si buen consejo tomara. Allá van leyes, do quieren reyes.

PRÉSTAMOS

Alea iacta est, Time is money

VARIANTES

Más sabe el diablo por viejo que por diablo/ No sabe el diablo por diablo, sino por viejo/ El diablo sabe más por viejo que por diablo/ Más sabe el diablo por ser viejo que por ser diablo

FRASES COMPLETAS

Oraciones simples: *A nadie le amarga un dulce. El mundo es un pañuelo.*

Oraciones compuestas:

- **Coordinadas:** *El hombre propone y Dios dispone. Apaga y vámonos.*
- **Sustantivas y adjetivas:** *Quien roba al ladrón tiene cien años de perdón. Quien mucho abarca, poco aprieta.*
- **Comparativas:** *Más vale ser cabeza de ratón que cola de león. Más vale un pájaro en mano que cien volando.*
- **Consecutivas:** *Tanto quiso el diablo a su hijo, que le sacó el ojo.*
- **Adverbiales:** *Cuando seas padre, comerás huevo.*
- **Finales:** *Para no morir ahorcado, el mayor ladrón de España se vistió de colorado.*

FRASES CARENTES DE UN NÚCLEO VERBAL

Perro ladrador, poco mordedor. Año lluvioso, campesino dichoso.

Rutinní formule (fórmulas rutinarias)

Podle Corpas Pastor se rutinními formulemi rozumí zautomatizované neboli stereotypní výrazy (Čermák používá pojem *stereotypy*), které se používají ve vzájemné společenské komunikaci, kde plní specifickou funkci v předurčených situacích: „...fórmulas de la

*interacción social habituales y estereotipadas que cumplen funciones específicas en situaciones predecibles, rutinarias y, hasta cierto punto, ritualizadas“.*²⁷

Využívají se zejména v institucionalizovaném jazyce, ale i v jazyce mluveném. Navazují na určitý typ situace nebo chování a usnadňují tvorbu textu. Během komunikace představují pro obě strany již známé a zaběhlé výrazy.

Jejich nevýhodou ovšem je, že mluvčí ztrácí svou možnost originálně a kreativně se vyjádřit. Jeho kreativita může spočívat pouze ve výběru dané formule (většinou pro danou situaci existuje celá řada obdobných rutinních formulí).

Nejčastější rutinní formule jsou přísloví, pořekadla, přání, pozdravy, aforismy, kontaktní formule apod. Od parémii se formule liší tím, že postrádají textovou samostatnost. To znamená, že se vyskytují pouze v kontextu nějaké konkrétní situace.²⁸

Formální stránka rutinních formulí:

- **Petrificación formal**

¡Ya lo creo! → *¡Ya lo creo que lo pasaremos!*

- **Irregularidad sintáctica**

Y usted que lo vea.

- **Carácter interjectivo**

¡Válgame dios!

- **Oraciones completas**

No es para tanto.

- **Menor fijación**

Benditos/dichosos los ojos (que te/le ven).

- **Casillas vacías:**

¡Vaya con + X!

- **Deformación eufemística, ironía**

¡Me cago en diez!, ¡No faltaría más!

²⁷ CORPAS PASTOR, Gloria, op. cit. s. 171

²⁸ ČERMÁK, František, op. cit. s. 25

3.2 Klasifikace podle Františka Čermáka

Český jazykovědec František Čermák se specializuje na lexikologii a lexikografii, frazeologii a idiomatiku, korpusovou lingvistiku a další. Vydal již nespočet publikací a je členem mnoha odborných organizací, jako je například Pražský lingvistický kroužek.²⁹

Frazeologii a idiomatice se věnuje ve své knize *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* nebo v díle *Česká lexikologie*. V kapitole *Klasifikace idiomů a frazémů* (frazeologických jednotek) uvádí, že sémantická klasifikace je téměř bezcenná pro neujasněnost kritérií, a proto se tedy zabývá spíše klasifikací formálně-strukturní, která je nejobecnější.

Podobně jako Corpas Pastor rozděluje Čermák frazeologické jednotky do tří rovin (pozn.: Corpas Pastor je nazývá *sféry*), a to:

1. Rovina: Třídy kolokačních idiomů a frazémů
2. Rovina: Třídy propozičních idiomů a frazémů
 - a. Frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové
 - b. Frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové
3. Rovina: Frazémy lexikální

3.2.1 Kolokační idiomy a frazémy

Stejně jako u klasifikace Corpas Pastor, tak i u Čermákovy klasifikace se jedná o rozdělení frazémů a idiomů na základě míry ustálenosti, vzhledem k tomu, že třída kolokačních idiomů a frazémů jsou ustálená slovní spojení, která netvoří promluvu, zatímco propoziční idiomy a frazémy ji tvoří. Tyto kolokační idiomy a frazémy představují, jak tvrdí Čermák, nejvýraznější oblast frazeologie.³⁰

²⁹ Ústav Českého národního korpusu: filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. *František Čermák, Prof. PhDr. DrSc.* [online]. Dostupné z: <https://ucnk.ff.cuni.cz/view.php?2> [cit. 5. 12. 2015]; KDO JE KDO v české slavistice: *ČERMÁK, František, Prof. PhDr. DrSc.* [online]. Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna, 2005. Dostupné z:

<http://www.slaviste.cz/index.php?page=detail&id=254-cermak-frantisek-prof-phdr-drsc> [cit. 5. 12. 2015]

³⁰ ČERMÁK, František, op. cit. s. 44

Co se týče struktury frazémů, tak „z důvodu nemožnosti jeho objektivní analýzy a mnohostranné anomálie“³¹ nelze tuto strukturu určit. Proto se konstrukcí frazému myslí jeho vnější podoba, a tedy slovnědruhovává platnost komponentů.

Za čtyři hlavní komponenty na této kolokační rovině se považují substantiva, adjektiva, verba a adverbia, které „dávají celkem šestnáct dvoumístných variací s opakováním“.³² Některé variace ale mohou být přechodného typu a už se řadí i do propozic, o kterých bude řeč později. Tyto přechodné typy označuje Čermák diakritickým znaménkem (!).

1. **!S-V**: pravda vítězí
2. **V-S**: chytat lelky, tlouct špačky
3. **A-S**: zlatý důl, černá hodinka
4. **S-A**: bohem zapomenutý, anděl strážný
5. **S-ADV**: místo nahoře, !klobouk dolů
6. **ADV-S**: vzhůru nohama, !mnoho štěstí
7. **V-A**: kápnout božskou
8. **!A-V**: zmýlená neplatí
9. **V-ADV**: přijít zkrátka, dopadnou bledě
10. **ADV-V**: bohatě stačit, zarytě mlčet
11. **A-ADV**: černej vzadu
12. **ADV-A**: zbrusu nový
13. **S-S**: jablko sváru, obratem ruky
14. **V-V**: umět se narodit, dát se poddat
15. **A-A**: neslaný nemastný, staří mladí
16. **ADV-ADV**: široko daleko, kolem dokola

Někdy se však povaha komponentů může měnit a to tak, že je frazém složen buď ze synsémantických komponentů (*co když* – pron-konj), z komponentů smíšených (*pro tentokrát*) nebo z komponentů propozičních, jako je například frazém *jak si kdo ustele, tak si lehne* (PROP-PROP).

³¹ ČERMÁK, František, op. cit. s. 35

³² ČERMÁK, František, op. cit. s. 44

Dále je důležité zmínit takzvanou substituci. To znamená, že komponenty, jako jsou pronomen a numerale, se nepovažují za další komponenty, nýbrž za substituty substantiv a adjektiv. Příkladem může být frazém *páté kolo u vozu* (num-SprepS).³³

Čermák ve své publikaci uvádí členění frazémů z hlediska formálně-strukturního více směry. Těmito se však tato práce blíže nezabývá.

3.2.2 Propoziční idiomy a frazémy

Stejně jako v klasifikaci Corpas Pastor u 3. sféry, tedy paremií a rutinních formulí, tak i na této rovině (Čermákovy však 2. roviny) tvoří frazémy spadající do této kategorie promluvu, tedy ustálenou větu. Čermák dělí tyto propozice (promluvy) do dvou skupin a to na frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové a na frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové. Následně bude mezi nimi vysvětlen rozdíl.

Frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové

Tyto dva typy frazému jsou společné tím, že obsahují pouze jednoho mluvčího, tedy jeden subjekt, od toho název monosubjektové. Frazémy propoziční tvoří pouze jednu větu, obsahující komponenty z roviny lexikální nebo kolokační (*Ani kuře zadarmo nehrabe. Za zeptání nic nedáš.*) Naproti tomu frazémy polypropoziční jsou složeny ze dvou propozic z roviny propoziční (*Jak si kdo ustele, tak si lehne. Když to nejde po dobrém, půjde to po zlém.*).³⁴

Frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové

V tomto případě se jedná o promluvy, které obsahují dva mluvčí, tedy dva subjekty. Jde spíše o kulturní idiomy, jelikož tato kategorie zahrnuje zdvořilostní fráze, žertovné reakce či intersubjektové anekdoty, hádanky a jiné (*Děkuji – Není zač/Rádo se stalo, Proč? – Pro slepičí kvoč, Co bude k večeři? – Hrneček vod peří.*).³⁵

Formální stránka propozičních frazémů obsahuje komponenty všech slovních druhů, zahrnující i monokolokabilní slova. Celkem existuje deset základních struktur:

³³ ČERMÁK, František, op. cit. s. 35

³⁴ ČERMÁK, František, op. cit. s. 53

³⁵ ČERMÁK, František, op. cit. s. 59

1. **S/A/ADV/mono/prep-S:** To je k smíchu. To se říká kdoví jestli.
2. **S-V:** Pravda vítězí. Než by řek švec.
3. **S-V-S:** Pálí ho dobré bydlo. Něco je ve vzduchu.
4. **S-V-A:** Vzduch je čistej. Přišlo mu to blbý.
5. **S-V-ADV:** To hodně pamatuje. De mu to jedním uchem tam a druhým ven.
6. **ADV-V/mono-V:** Pozdě bycha honit.
7. **S-S:** Učedník, mučedník. Pro dobrotu na žebrotu.
8. **prepS-A-S/S-A/S-ADV/A-ADV:** Samá voda. Klobouk dolů!
9. **ADV-ADV:** Zkrátka a dobře. Jak kdy.
10. **Syn-syn:** Kdo s koho. Ani za nic!

3.2.3 Frazémy lexikální

Jedná se o frazémy jednoslovné, jejichž struktura je vlastně složena z více slov. Tato rovina ovšem dosud není celistvá co do konkrétnějšího popisu, jelikož patří k nejspornější doméně frazeologie.

Tyto frazémy mohou být například: *budižkničemu*, *tvrdošijný*, *každopádně* či *kratochvíle*.³⁶

3.3 Klasifikace podle Jozefa Mlacka

Jak je již zmíněno v úvodu této kapitoly, existují jisté podobnosti v třídění frazeologických jednotek mezi Corpas Pastor, Čermákem a mezi slovenským lingvistou Jozefem Mlackem, který napsal dílo *Slovenská frazeológia*. Mlacek se ve své knize věnuje jak třídění sémantickému, tak třídění strukturnímu. Jeho terminologie je však odlišná a více podobná klasifikaci Corpas Pastor.

Stejně jako zmíněná autorka Corpas Pastor, tak i Mlacek dělí frazeologické jednotky podle míry ustálenosti, které však nenazývá kolokacemi, lokucemi a frazeologickými promluvami, nýbrž používá jiné výrazy. Toto dělení podle míry ustálenosti však nazývá klasifikací sémantickou, kdežto Corpas Pastor to sémantickým tříděním explicitně

³⁶ ČERMÁK, František, op. cit. s. 60

nepojmenovává. Naproti tomu Čermák ve svém díle sémantickou klasifikaci víceméně nerozebírá, avšak jeho dělení, také podle míry ustálenosti (kolokace, propozice, frazémy lexikální), nazývá dělením formálním.

Mlacek používá následující názvosloví pro pojmenování míry ustálenosti:

1. **Frazeologické zrasty (srůsty):** tyto zrasty, neboli česky srůsty, jsou nemotivované frazeologické jednotky, které stejně jako parémie (Corpas Pastor) či propozice (Čermák) tvoří promluvu a jsou nerozložitelné. Jak uvádí Mlacek, tyto jednotky jsou významné jen jako celek a jsou nejčastěji ekvivalentní se slovem.³⁷ Příkladem může být věta: *Házet hrách na stěnu*.
2. **Frazeologické celky:** Komponenty těchto frazeologických jednotek už nejsou tak silně ustáleny, jako tomu je u frazeologických srůstů. Mohou být nahrazeny synonymem, např. *tahat za jeden provaz (spolu)*, *vodit někoho za nos (klamat)*, *držet jazyk za zuby (mlčet)*. Aby se jednalo o frazeologickou jednotku, musí být tyto jednotky použity v kontextu jako přenesené a obrazné slovní spojení, jinak by se jednalo pouze o slovní spojení syntagmatické volné. Tím se liší od frazeologických srůstů.³⁸ Tyto celky se podobají Corpas Pastorové lokucím, které stejně tak vyžadují jistou aktualizaci.
3. **Frazeologické spojení (spojení):** Podobně jako kolokace u Corpas Pastor nebo u Čermáka, tak i tato spojení tvoří promluvu a skládají se většinou ze dvou komponentů, z nichž jeden komponent si zachovává svůj lexikální význam, zatímco ten druhý musí být implikován. Například ve spojení *bílé víno* se lexém *víno* se nachází ve svém základním významu. Lexém *bílé* zde již plní jinou funkci neboli význam, než například ve slovech, se kterými se pojí logicky: *bílá barva*, *bílý papír*. Dalším vzorem může být například spojení *ronit slzy* či *slepá ulička*.³⁹

Mlacek ve svém díle uvádí ještě další dva typy frazeologických jednotek, které jsou typy tzv. přechodné. Pokud se podíváme na příklady jednotlivých typů, poznáme, že například **frazeologický výraz** *kdo se bojí, nesmí do lesa*, je podobným typem jako

³⁷ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 54

³⁸ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 54

³⁹ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 55

frazeologický celek. Nebo **Frazeologická sdruženina** *mávnout rukou* či *pokrčit rameny* je jakýmsi podtypem předešlých typů frazeologických jednotek.⁴⁰

Co se týče Mlackova strukturního třídění, tak to je poměrně odlišné od strukturního třídění Corpas Pastor či Čermáka, kteří dělí frazeologické jednotky podle slovních druhů jednotlivých komponentů. Mlacek dělí frazeologické jednotky spíše podle toho, zda se jedná o větu jednoduchou, či souvětí, což nazývá **fráze** (věta jednoduchá: *Sláva mu vstoupila do hlavy*. Věta složená: *Vlk se nažral a koza zůstala celá.*), nebo podle skutečnosti, zda sloveso ve frazeologické jednotce může mít tvar infinitivu (*zůstat na ocet, brát nohy na ramena*), to potom pojmenovává frazeologickým **zvratem**. Dále uvádí frazeologické **úslolí**, což jsou slovní spojení, které neobsahují sloveso vůbec (*jablko sváru, na stará kolena, ve dne v noci*).

Další dva typy jsou již okrajové. Jedná se o **minimální frazeologické jednotky**, které se skládají hlavně z předložky a plnovýznamového slova (*bez debaty, do sytosti*). Takto vytvořené spojení se považuje spíše za analytický tvar slova a ne ustálené slovní spojení. Tím druhým typem je **konstrukčně proměnlivý typ**, který je také spíše přechodným a frazeologické jednotky tohoto typu se dají zařadit i do typů uvedených výše (*šít horkou jehlou: fráze – horkou jehlou šité: výraz*).⁴¹

Pro přesnější pochopení a lepší představivost jsem vytvořila následující tabulku, ve které jsem shrnula způsoby členění frazeologických jednotek jednotlivých autorů.

⁴⁰ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 56

⁴¹ MLACEK, Jozef, op. cit. s. 60 - 61

Tabulka č. 1: Porovnání způsobů členění frazeologických jednotek dle jednotlivých autorů

Popis frazeologické jednotky	Členění dle G. Corpas Pastor	Členění dle F. Čermáka	Členění dle J. Mlacka
<ul style="list-style-type: none"> • Volnější spojení • Netvoří promluvu 	<p>Colocaciones (kolokace)</p> <p><i>Fuente fidedigna</i></p>	<p>Kolokace</p> <p><i>Široko daleko</i></p>	<p>Spojenia (spojení)</p> <p><i>Vo dne aj v noci</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Netvoří promluvu • Vyžadují aktualizaci • Mohou být nahrazeny synonymem 	<p>Locuciones (lokuce)</p> <p><i>No pegar un ojo</i></p>		<p>Celky</p> <p><i>Zostať na ocot</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Tvoří promluvu • Neaktualizuje se • Nejustálnější 	<p>Enunciados fraseológicos (frazeologické promluvy)</p> <p><i>No sólo del pan vive el hombre.</i></p>	<p>Propozice</p> <p><i>Ani kuře zadarmo nehrabe.</i></p>	<p>Zrasty (srůsty)</p> <p><i>Spadla kosa na kameň.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Výjimky • Jednoslovné 		<p>Frazémy lexikální</p> <p><i>Budižkničemu</i></p>	

Zdroj: vlastní

Jak je vidět z tabulky výše, Corpas Pastorové kolokace se velmi podobají Čermákovým kolokacím a stejně tak i Mlackovým spojení. Naproti tomu druhá rovina, či sféra, se u těchto autorů liší. Zatímco Corpas Pastor a Mlacek řadí do této roviny lokuce či celky, Čermák do své druhé roviny zařazuje propozice, které již však svou charakteristikou odpovídají třetí rovině autorů Corpas Pastor a Mlacka (frazeologické promluvy a srůsty), jelikož se jedná o větné promluvy. Čermák navíc zmiňuje i frazémy lexikální, které se u Corpas Pastor a Mlacka už nevyskytují.

4 Problematika překladu frazeologických jednotek

Klasifikace frazeologických jednotek pomáhá převážně mluvčímu při užití těchto jednotek v písemném nebo mluveném projevu. Pro tlumočníky a překladatele je však vedle klasifikace důležité řešení překladu těchto jednotek. I když v pravém slova smyslu nemůžeme mluvit o překladu. Frazeologické jednotky se nepřekládají, ale takzvaně substituují.⁴²

Každá frazeologická jednotka má své místo v určité komunikační situaci. Překladatel tedy musí správně rozhodnout, kterou jednotkou v cizím jazyce nahradí danou jednotku v jazyce druhém. Použije k tomu substitute nebo opisu, či výraz dotvoří a přitom dbá na to, aby význam původní frazeologické jednotky nebyl pozměněn a aby jednotka byla využita ve správné situaci. Zde teorie překladu hovoří o takzvaném *situačním ekvivalentu*.⁴³

Změny a vývoj společnosti s sebou nesou i vývoj jazyka. Jazyk se přizpůsobuje aktuálním situacím, akceptuje požadavky dané doby, vznikají nové pojmy. Stejně tak i frazeologie je výrazně dynamická a vystihuje dobové zvyklosti. To přináší v průběhu času úpravy frazeologických jednotek. Tuto skutečnost je nutné zohlednit i u překladu. Překladatel musí jednotku zasadit do správné časové éry, tzn. využít v různých dobách různé modifikace dané jednotky.

Modifikaci napomáhá takzvaná variabilita frazeologických jednotek, která zohledňuje celkový rozsah a konkrétní komponenty. Podle toho rozlišujeme dva typy variací, variace rozsahové a variace komponentové. Jako příklad lze uvést variabilitu následujících výrazů:

1. Rozsahová variace: být (na někoho) (sladký) jako med,
2. Komponentová variace – šířit se jako mor (jako lavina), mít peněz jako želez (jako smetí, jako šlupek).

⁴² KUFNEROVÁ, Zlata, POLÁČKOVÁ, Milena, POVEJŠIL, Jaromír, SKOUMALOVÁ, Zdena, STRAKOVÁ, Vlasta. *Překládání a čeština*. Jinočany: H&H, 1994, s. 85-90.

⁴³ KUFNEROVÁ, Zlata, POLÁČKOVÁ, Milena, POVEJŠIL, Jaromír, SKOUMALOVÁ, Zdena, STRAKOVÁ, Vlasta, op. cit.

Dalším důležitým faktem, nápomocným pro překlad, je existence překladových ekvivalencí. Stejně jako u klasifikace frazeologických jednotek používají autoři rozdílná stanoviska, tak i u problematiky překladové ekvivalence se autoři úplně neshodují.

Německá bohemistka Helgunde Henschel, zabývající se českou frazeologií, používá čtyři druhy ekvivalence. Jedná se o úplnou ekvivalenci, částečnou ekvivalenci, čistě sémantickou ekvivalenci a nulovou ekvivalenci.⁴⁴

Stejnou problematikou se také zabývá Enrique Gutiérrez Rubio, působící na Univerzitě Palackého v Olomouci. Pro označení druhu ekvivalence používá odlišnou terminologii než Henschel, nicméně tři z jeho druhů se svojí charakteristikou shodují s jejími druhy ekvivalence. Těmi je *unidad fraseológica* (UF) *idéntica* (Henschel: ekvivalence úplná), *UF equivalente* (Henschel: ekvivalence čistě sémantická) a *parafrásis* (Henschel: ekvivalence nulová). Částečnou ekvivalenci jeho dělení neobsahuje, ale navíc zmiňuje ještě *UF aparente* a *calco fraseológico*.⁴⁵

Tabulka č. 2: Porovnání způsobů členění druhů překladové ekvivalence jednotlivých autorů

Členění dle H. Henschel	Členění dle E. Gutiérrez Rubio
Úplná ekvivalence	UF idéntica
Částečná ekvivalence	
Čistě sémantická ekvivalence	UF equivalente
Nulová ekvivalence	Parafrásis
	UF aparente
	Calco fraseológico

Zdroj: vlastní

⁴⁴ HENSCHEL, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache* [online]. Peter Lang: Vídeň, 1993. 175 s. Dostupné z: http://frazeeologie.ujepurkyne.com/data/VS_teil03-2.pdf [cit. 30. 3. 2016]

⁴⁵ GUTIÉRREZ RUBIO, Enrique. Relación entre la motivación conceptual de unidades fraseológicas y las estrategias traductológicas (español-checo). *Studia romanística*. Vol. 15, Num. 1/2015, s. 51. ISSN 1803-6406. Dostupné z: <http://dokumenty.osu.cz/ff/kro/romanistica/romanistica1-2015-full.pdf> [cit. 30. 3. 2016]

Pro pochopení jednotlivých druhů ekvivalence je nutné si blíže vysvětlit jejich charakteristiku a příklady užití.⁴⁶

Úplná ekvivalence (UF idéntica)

Co se týče srovnání české a španělské frazeologie, tak některé španělské frazeologické jednotky mají naprosto stejnou strukturu, jako frazeologické jednotky české, a to jak po stránce morfosyntaktické, tak i po stránce lexikálně-sémantické. Mohou se lišit například v předložkách či členech, ale to je dáno odlišnou stavbou jazyka. Avšak počtem větných komponentů se naprosto shodují. Příkladem může být:

Armados hasta los dientes – po zuby ozbrojených

Částečná ekvivalence

Zde již dochází k částečné diferenciaci mezi českými a španělskými frazeologickými jednotkami. Význam zůstává zcela zachován a na první pohled se zdají být velice podobné, nicméně se od sebe liší v použití komponentů: komponent může být zcela jiný nebo synonymní; může se lišit počet komponentů.

Se me pone el pelo de punta – Vstávají mi vlasy hrůzou na hlavě

Čistě sémantická ekvivalence (UF equivalente)

Tato ekvivalence je charakterizována tím, že význam mezi danou španělskou a českou jednotkou je totožný, avšak jejich syntaktická struktura je naprosto odlišná. Neshodují se ani v případě obraznosti či představy.

Hay gato encerrado – je v tom nějaký háček

Nulová ekvivalence (Parafrásis)

V případě, že neexistuje žádný český ekvivalent (či respondent) pro překlad španělské frazeologické jednotky, musí být použito opisu. Tento problém je dán rozdílností české a španělské kultury a také historií těchto jazyků.

⁴⁶ Příklady převzaty z: GUTIÉRREZ RUBIO, Enrique. Relación entre la motivación conceptual de unidades fraseológicas y las estrategias traductológicas (español-checho). *Studia romanística*. Vol. 15, Num. 1/2015, s. 51. ISSN 1803-6406. Dostupné z:

<http://dokumenty.osu.cz/ff/kro/romanistica/romanistica1-2015-full.pdf> [cit. 30. 3. 2016]; STŘÍŽ, Jirí. Los nombres del cuerpo humano en la fraseología checa y española. Olomouc, 2012. Diplomová práce.

Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta filozofická, s. 14. Dostupné z: http://theses.cz/id/nivcaw/diplomov_prce_-_konen_verze_1.pdf [cit. 30. 3. 2016]

Transi me daba la lata – Transi mě pořád otravovala

UF aparente

Jedná se o případy, kdy forma frazeologické jednotky je totožná či velmi podobná, avšak obsah sdělení se liší. Tento druh ekvivalence může způsobovat nedostatky správného překladu.

Andar en las nubes – vznášet se v oblacích

Španělé použijí tohoto výrazu pro vyjádření, že je někdo dezorientovaný, roztržitý. Naproti tomu čeština to chápe jako stav, kdy se člověk cítí šťastný.

Calco fraseológico

Zde již autor nehledá vhodný překladový ekvivalent, ale překládá slovo od slova.

Llegar y besar el santo – natrefit na polibek světce

5 Závěr teoretické části

Na závěr teoretické části je třeba říct, že frazeologické jednotky jsou oblastí výzkumu velice rozmanité. Svojí pestrostí vedou k rozdílným názorům autorů co do jejich členění, pojmenovávání a také k různým typům překladových ekvivalencí. Tato rozmanitost způsobuje nejednotné stanovisko v pohledu na tyto jednotky. Tabulka na konci třetí kapitoly by měla napomoci v orientaci mezi druhy členění frazeologických jednotek podle zmíněných třech autorů. Stejně tak tabulka ve čtvrté kapitole by měla sloužit k lepšímu pochopení dělení překladové ekvivalence.

Dalším problémem této ojedinělé disciplíny je kulturní a historická odlišnost jednotlivých jazyků. Každá frazeologická jednotka má svou gramatickou, morfologickou, lexikální i syntaktickou strukturu. A protože má každý národ svou vlastní a jedinečnou stavbu jazyka, chybí často respondent v cizím jazyce pro určitou frazeologickou jednotku, která se mnohdy obtížně překládá. Proto v různých jazycích existují výrazy se stejným či podobným významem, které však nejdou přeložit doslovně. Někdy existují dokonce případy, kdy dvě frazeologické jednotky mají v obou jazycích strukturu stejnou či podobnou, ale jejich významy se mohou lišit.

Problematiku překladu těchto jednotek lze vidět v následující praktické části.

6 Rozbor vzorku frazeologických jednotek

Tato práce se zaměřuje na frazeologismy, ve kterých se vyskytuje jako klíčový pojem „jídlo“. Důvodem výběru právě tohoto pojmu je skutečnost, že ve frazeologických jednotkách se ve španělštině hojně používají pojmy právě z oblasti gastronomie.

Stejně jako frazeologie, tak i španělská gastronomie je velmi rozmanitá. Ve Španělsku neexistuje jeden tradiční pokrm, ale každá autonomní oblast má svoje originální recepty. Je to dáno klimatickými a geografickými podmínkami země. Obecně lze říci, že významným průmyslovým odvětvím Španělska je právě potravinářství, což mohlo ovlivnit i vznik a používání některých přísloví. Ve srovnání s českými frazeologismy jsou španělské výrazy z oblasti jídla využívány mnohem častěji.

6.1 Cíle a metody

Cílem praktické části je zjistit, jaké frazeologické jednotky z uvedených příkladů můžeme přeložit do češtiny odpovídajícím respondentem (frazeologickou jednotkou českou) a pro které z nich neexistuje, tudíž se musí použít opisu. Dále je cílem prozkoumat, do jaké sféry míry ustálenosti dané jednotky patří a zda se uvedené jednotky používají pro totožnou situaci v obou jazycích, či nikoliv. Výsledky analýz jsou přehledně shrnuty do tabulek a grafů v závěru této části.

Jazykový materiál jsem získala excerpací jazykových dat z elektronických databází, které uvádím na konci této práce v citacích a dále z tištěných publikací, jako jsou například slovníky. Dalším zdrojem mi byly osobní poznatky, které jsem získala při svém studijním pobytu ve Španělsku. Tento jazykový materiál je seříděn abecedně podle druhu potraviny, použité ve frazeologických jednotkách. Následně jsou jednotlivé frazeologické jednotky analyzovány po stránce formální a z hlediska míry ustálenosti podle autorky Corpas Pastor. Současně ke každé z nich je uveden respondent v češtině (v závorce je vždy uveden zdroj, kde jsem respondent našla) a míra překladové ekvivalence podle Helgunde Henschel.

Pro lepší pochopení je rovněž vysvětlen význam či uvedena situace, kdy se daná frazeologická jednotka v komunikaci využívá. Pro některé jednotky, které v češtině mají

jeden totožný význam, existuje ve španělštině více interpretací, a naopak. Ty jsou také zmíněny a zanalyzovány. V případě výskytu frazeologické jednotky, která má v češtině odpovídající respondent, ale používá se pro jinou situaci, je uveden příklad v kontextu obou jazyků (možno vidět na straně 41, 46 a 49). Příklady kontextů jsou převážně čerpány z korpusu Španělské královské akademie CREA a z Českého národního korpusu ČNK.

Přílohou této práce je dvojjazyčný glosář, který může sloužit jako užitečná příručka pro překladatele či tlumočníky.

6.2 Analýza frazeologických jednotek

Přehled všech použitých klíčových slov: Aceituna, ajo, cacao, carne, coco, espárrago, fruta, gamba, harina, huevo, jamón, laurel, leche, manzana, miel, morcilla, naranja, nuez, pan, pescado, pimienta, pollo, queso, rábano, sal, sopa, tomate, tortilla, uvas.

ACEITUNA

1. Llegar a las aceitunas

Respondent: Přijít s křížkem po funuse. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to, když člověk přijde někam pozdě a zpoždění má nevratné důsledky.

AJO

1. Quien se pica ajos come

Respondent: Potrefená husa kejhá. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración compuesta sustantiva → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Používá se k označení člověka, který se cítí být obtěžován nějakou kritikou na něj, avšak na té kritice je něco pravdy.

2. Más tieso que un ajo

Respondent: Pyšný jako páv; nadutý jako ropucha; nafoukaný jako holub.
(Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Adverbio → locución adverbial

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Toto přirovnání se řekne o namyšleném člověku.

3. Ajos y desdichas no vienen solos, sino por ristras

Respondent: Neštěstí nikdy nechodí samo. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Když přijde jedno neštěstí, většinou se k tomu přidají i další nepříjemnosti.

4. Muchos ajos en el mortero, mal los maja un majadero

Respondent: Kdo si moc naloží, daleko s tím nedojde. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to, že nejde zvládnout moc věcí najednou.

5. Siembra buen ajo y tendrás buen tallo

Respondent: Jak zaseješ, tak sklidiš. (vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración compuesta
coordinada copulativa → paremia

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Ať už udělá člověk čin dobrý či zlý, vrátí se mu to. Zásada příčiny a následku.

6. Estar en el ajo

Respondent: Být do něčeho namočený; mít v tom prsty. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Být do něčeho nekalého zapletený.

CACAO

1. Pedir cacao

Respondent: Neexistuje.

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Nulová ekvivalence.

Vysvětlení: Žádat o odpuštění. (vlastní)

CARNE

1. Poner/echar toda la carne en el asador

Respondent: Vsadit vše na jednu kartu. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Vynaložit veškeré úsilí k dosažení jediného cíle.

2. La carne en el techo y la⁴⁷ hambre en el pecho

Respondent: Lakomec největší chudšas. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to, že čím víc je člověk bohatý, tím více je lakomý.

3. Vivir en su propia carne

Respondent: Prožít na vlastní kůži. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Osobně zažít nějakou situaci.

4. Temblar las carnes

Respondent: Být strachy bez sebe. (online slovník Lingea, Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

⁴⁷ Dubský ve slovníku uvádí člen „la“.

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Mít z něčeho opravdu velký strach.

5. No ser carne ni pescado

Respondent: Nebýt takový ani makový; nebýt ani ryba ani rak. (Doubek)

Formální analýza a míra ustálenosti: Fijación fraseológica en negativo → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Být mdlý, být takový nijaký.

6. A carne de lobo, diente de perro

Respondent: Hlad nejlepší kuchař. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Když má člověk hlad či jinou potřebu, je donucen si s tím poradit.

COCO

1. Dar coco a una cosa

Respondent: Lámat si hlavu. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Intenzivně nad něčím přemýšlet.

2. No todos los cocos dan agua dulce

Respondent: Není všechno zlato, co se třpytí. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Není všechno takové, jaké se na první pohled zdá.

ESPÁRRAGO

1. Mandar a freír espárragos

Respondent: Poslat někoho do háje. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + verbo + complemento → locución verbal

Překládová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Řekneme někomu, koho se chceme zbavit.

FRUTA

1. Sacar fruto

Respondent: Nést (komu) ovoce. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překládová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Dobrá práce přináší dobré výsledky.

2. Fruta prohibida, más apetecida

Respondent: Zakázané ovoce nejvíc chutná. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal → paremia

Překládová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Člověka nejvíce láká dělat věci, které jsou zakázané.

GAMBA

1. Meter la gamba

Respondent: Udělat botu. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překládová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Udělat botu znamená ztrapnit se.

HARINA

1. Ser harina de otro costal

Respondent: To je jiné kafe. (online slovník Lingea, Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Řekneme, pokud chceme vyjádřit, že je něco opravdu jiné.

2. **Estar metido en harina**

Respondent: Být v tom až po uši; být ponořený do práce. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Španělé používají tento výraz pro vyjádření, že jsou ponoření do práce, zatímco v češtině to může také znamenat být do někoho zamilovaný, či být do něčeho nekalého zapletený.

V úvodu této části práce jsem zmínila, že v případě výskytu frazeologické jednotky, která se bude používat pro odlišné situace v češtině a ve španělštině, uvedu příklad v kontextu obou jazyků:

Kontext španělský: Alianza Popular se ha metido en harina y publica incluso propaganda electoral unipartidaria.⁴⁸

Kontext český: Jeden krátký okamžik s touto lehkou dívkou a stařík je v tom až po uši. Začal si kupovat všechn její čas. A pokaždé, co něco provede, tak se do té slečinky zamiluje ještě víc.⁴⁹

Kontext český: „Snaž se nestrkat nos do vyšetřování vnitřních záležitostí. Booty? – Může v tom být namočený? – Je v tom až po uši. Přece víš, že po 24 hodinách už zbraně budou mimo město.“⁵⁰

⁴⁸ REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. Dostupné z: <http://www.rae.es> [cit. 4. 4. 2016]

⁴⁹ Český národní korpus – SYN. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupné z: <http://www.korpus.cz> [cit. 4. 4. 2016]

⁵⁰ Český národní korpus – SYN. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupné z: <http://www.korpus.cz> [cit. 4. 4. 2016]

HUEVO

1. **Importar un huevo** (*jiná interpretace*: Importar un pimiento/rábano)

Respondent: Mít to na háku. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence

Vysvětlení: Být něco někomu úplně jedno.

2. **La gallina de mi vecina más huevos pone que la mía**

Respondent: Sousedova kráva lepší mléko dává. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Toto přísloví je mířeno proti lidem, kteří závidí úspěch druhým.

3. **Ser la gallina de los huevos de oro**

Respondent: Snášet zlatá vejce. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Odkazuje se na zdroj bohatství, úrodnosti.

4. **Cacarear y no poner huevo**

Respondent: Slibovat hory doly; sliby, chyby. (Dubský; vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Fijación fraseológica en negativo →
locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence

Vysvětlení: Někomu něco slibovat, ale slib nedržet.

5. **Andar pisando huevos**

Respondent: Chodit jako po břitvách. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Jednat s opatrností.

6. Parecerce como huevo a otro

Respondent: Podobat se jako vejce vejci. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Být s někým naprosto stejný.

JAMÓN

1. Estar jamón

Respondent: Být kus. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Být atraktivní.

LAUREL

1. Dormirse en los laureles

Respondent: Usnout na vavřínech. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + pronombre + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Člověk by se neměl nechat unést jedním úspěchem, ale nadále na sobě pracovat.

LECHE

1. Estar de mala leche

Respondent: Neexistuje.

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Nulová ekvivalence.

Vysvětlení: Být naštvaný. (Dubský)

2. A toda leche

Respondent: Na plný plyn. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Sintagma prepositivo → locución adverbial

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Dělat něco na maximum.

3. **Estar con la leche en los labios**

Respondent: Téct ještě mlíko po bradě. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Mít ještě nedostatek znalostí a zkušeností kvůli mladému věku.

4. **Lo que en la leche se mama, en la mortaja se derrama**

Respondent: Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración compuesta sustantiva → pemia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Co se člověk naučí v mládí, může z toho čerpat po celý život.

MANZANA

1. **Sano como una manzana** (*jiná interpretace:* Sano como un roble/lechuga)

Respondent: Zdravý jako buk/řípa/rybička. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Comparación estereotipada → locución adjetiva

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Být zcela zdrav.

2. **La manzana de la discordia**

Respondent: Jablko sváru. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Sustantivo + preposición + sustantivo → locución nominal

Překladová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Příčina sporu.

3. La manzana podrida pierde a su compañía

Respondent: Špatná společnost kazí dobré mravy. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Upozorňuje na nebezpečí, které může vzniknout, pokud se budeme bavit se špatnými lidmi. Můžeme pochytit jejich špatné zlozvyky.

4. La manzana podrida de la familia

Respondent: Černá ovce rodiny. (repertorio:

http://expressions.ccdmd.qc.ca/repertoire_es.php)

Formální analýza a míra ustálenosti: Sustantivo + adjetivo + complemento →
locución nominal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Černou ovci nazveme člověka, který rodině dělá ostudu.

MIEL

1. No hay miel sin hiel

Respondent: Není růže bez trní. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Vyjadřuje, že se věci neustále mění. Chvíli má člověk štěstí, které je pak zase vystřídané momenty špatnými a naopak.

2. Dar con la miel en los labios a una persona

Respondent: Mazat (komu) med kolem pusy. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: V češtině je chápán tento výraz jako někomu příliš lichotit za účelem vetřít se mu do přízně. Ve španělštině to znamená na něco se příliš těšit, ale nakonec zůstat s prázdnou. (Jinak řečeno v češtině: *utřít hubu*)

Vzhledem k tomu, že tato frazeologická jednotka má podobnou formu, ale jiný význam v cílovém jazyce, podle Gutiérreze Rubia by se jednalo o frazeologickou jednotku *aparente*.

Kontext španělský: De esta forma, el Barcelona ganaba el título y dejaba al Cajamadrid con la miel en los labios y sin ganar la que sería su primera Liga de balonmano.⁵¹

Kontext český: „...Nechod' mě o nic žádat, ani mi nemaž med kolem úst, protože už nejsem, kým jsem býval...“⁵²; „Nechci vám mazat med kolem úst, ale ten referát se vám poved!“⁵³

3. Boca de miel, manos de hiel

Respondent: Na jazyku med, v srdci jed. (vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal → paremia

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Odkazuje na přetvářku člověka.

MORCILLA

1. ¡Que te den morcilla!

Respondent: Jdi se bodnout; jdi se vycpat. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Casilla vacía → fórmula rutinaria

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Vyjádření odmítnutí někoho.

⁵¹ REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. Dostupné z: <http://www.rae.es> [cit. 4. 4. 2016]

⁵² Český národní korpus – SYN. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupné z: <http://www.korpus.cz> [cit. 4. 4. 2016]

⁵³ ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky: Výrazy slovesné*. Praha: LEDA, 2009.

NARANJA

1. Media naranja

Respondent: Drahá polovička. (vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Sustantivo + sustantivo → locución nominal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Partner/ka.

NUEZ

1. Cascar las nueces a alguien

Respondent: Vyprášit (komu) kožich. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Nandat to někomu.

PAN

1. Ser un trozo de pan

Respondent: Být dobrák od kosti. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Řekne se o hodném člověku.

2. El pan bien escardado hinche la troj a su amo (*jiná interpretace:* El pan bien ahechado, dos veces es floreado)

Respondent: Jak si kdo ustele, tak si lehne; jaký si to uděláš, takový to máš. (Dubský; vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa - oración simple → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Toto přísloví vysvětluje, že záleží pouze na jednotlivci, jaký si udělá život.

3. Contigo, pan y cebolla

Respondent: S tebou budu třeba suché kůrky jíst. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Milovat někoho, ať už se vyskytuje v ekonomické situaci dobré či zlé.

4. Comer pan con corteza

Respondent: Stát na vlastních nohou. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to být již nezávislý na druhých a dokázat se postarat sám o sebe.

5. El pan comido, y la compañía deshecha

Respondent: V nouzi poznáš přítele. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Španělé používají zrcadlové vyjádření této skutečnosti. V češtině chápeme význam tohoto přísloví, že pokud má člověk obtíže, jeho pravý přítel ho neopustí. Španělé používají toto přísloví k vyjádření, že pokud má člověk obtíže, tak ten, kdo není pravý přítel, ho opouští. Význam tedy zůstává stejný.

Kontex španělský: „Sí digno, respondió Sancho enternecido y llenos de lágrimas los ojos, y prosiguió: no se dirá por mí, señor mío, el pan comido y la compañía deshecha.”⁵⁴

Kontext český: „Počkej, jdu s tebou. V nouzi poznáš přítele. Když ti nepomůžu já, tak kdo? Jdeme!”⁵⁵

⁵⁴ DE CERVANTES SAAVEDRA, Miguel. *El Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*. Parte II. Tomo IV. Madrid, 1835, s. 126.

⁵⁵ *Český národní korpus – SYN*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupné z: <http://www.korpus.cz> [cit. 4. 4. 2016]

6. Hacer un pan como unas hostias

Respondent: Naříkat nad rozlitym mlékem. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Ve španělštině to znamená, že se něco pokazilo, zatímco v češtině naříkat zbytečně nad něčím, co stejně nemůžu změnit.

Kontext španělský: Nos ha salido un pan como unas hostias, pero el laicismo de España, que es ya el gran cambio social, se ha salvado.⁵⁶

Kontext český: „Nemá cenu brečet nad rozlitym mlékem,“ řekl ostře. „Ta dívka je mrtvá – byla uškrcena.“⁵⁷

7. Sacar el pan como una flor

Respondent: Projet to na plné čáře. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Něco zcela prohrát.

8. Ganar su pan

Respondent: Neexistuje.

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Nulová ekvivalence.

Vysvětlení: Vydělávat si na živobytí. (Dubský)

9. No hay pan sin afán

Respondent: Bez práce nejsou koláče. (vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence

Vysvětlení: Je třeba vynaložit úsilí, abychom něčeho dosáhli.

⁵⁶ REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. Dostupné z: <http://www.rae.es> [cit. 4. 4. 2016]

⁵⁷ *Český národní korpus – SYN*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupné z: <http://www.korpus.cz> [cit. 4. 4. 2016]

10. A falta de pan, buenas son tortas

Respondent: V nouzi čert i mouchy lapá. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Rada, abychom se spokojili i s tím málem co máme, než abychom neměli vůbec nic.

11. Ser pan comido

Respondent: Být hračka. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to, že je něco velmi jednoduchého.

12. Estar de toma pan y moja

Respondent: Neexistuje.

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Nulová ekvivalence.

Vysvětlení: Řekneme to někomu, kdo je pro nás atraktivní nebo krásný.
Obsahuje sexuální podtext. (vlastní)

13. Pan para hoy, y hambre para mañana

Respondent: neexistuje.

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal →
paremia

Překladová ekvivalence: Nulová ekvivalence.

Vysvětlení: Tato fráze vyjadřovala ekonomickou krizi ve Španělsku – je třeba shromažďovat si zásoby nejen na dnešek, ale i na budoucnost. Jedná se o novodobý frazeologismus.⁵⁸

⁵⁸ Centro Virtual Cervantes. *Lista de paremias en español* [online]. ©Instituto Cervantes, 1997-2016. dostupné z: <http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/ficha.aspx?Par=59274&Lng=0> [cit. 4. 4. 2016]

14. A buen hambre no hay pan duro (*jiná interpretece: A carne de lobo, diente de perro – analyzováno výše*)

Respondent: Hlad je nejlepší kuchař. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Když má člověk skutečný hlad, tak mu chutná všechno výtečně.

15. Ser largo como un día sin pan

Respondent: Je to dlouhé jako týden. (vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Používá se k vyjádření, že něco moc dlouho trvá.

16. No cocérsele el pan a una persona

Respondent: Být jako na jehlách. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Casilla vacía → locución clausal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Být napjatý.

17. Quien da pan a perro ajeno, pierde el pan y pierde el perro

Respondent: Nevděk světem vládne; dobrý skutek musí být po zásluze potrestán; pro dobrotu na žebrotu. (1. Dubský; 2. vlastní; 3. vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración compuesta sustantiva + coordinada copulativa → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Toto přísloví vyjadřuje skutečnost, že často dobrý skutek není oceněn, ale naopak odsouzen.

18. No tener para pan

Respondent: Nemít (ani) na chleba. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Fijación fraseológica en negativo → locución verbal

Překladová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Nemít na živobytí.

19. Venderse como el pan.

Respondent: Jít na dračku. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Prodávat se velmi snadno.

20. Al pan, pan, y al vino, vino

Respondent: Jmenovat věci pravým jménem. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Mluvit narovinu a nic nezkreslovat.

21. Pan y vino, un año, tuyo, y otro, de tu vecino

Respondent: Každá chvílku tahá pilku. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase carente de un núcleo verbal →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to, že se úspěch střídá – jednou ty, podruhé já.

22. Dame pan y dime/llámame tonto

Respondent: Koho chleba jíš, toho píseň zpívej. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración compuesta
coordinada copulativa → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to být loajální k tomu, kdo nás živí/platí.

PESCADO

1. Estar como el pescado en nevera

Respondent: Být vedle jak ta jedle. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Naprosto se splést.

PIMIENTO

1. No valer un pimiento (*jiná interpretace:* No valer un pepino/comino)

Respondent: Stojí to za houby. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Fijación fraseológica en negativo → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Tato fráze se používá pro vyjádření, že něco nestojí za nic.

POLLO

1. Mojado/sudado como un pollo

Respondent: Mokrý/zpocený jako myš. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Comparación estereotipada → locución adjetiva

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Přirovnání, že je někdo hodně mokrý či zpocený.

QUESO

1. Dar con queso a una persona

Respondent: Napálit (koho); pověsit bulíka na nos. (Dubský; vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Někoho podvést, napálit.

2. Tener queso

Respondent: Mít v životě kliku. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Mít v životě štěstí.

RÁBANO

1. **Importar un rábano** (*jiná interpretace*: Importar un comino/pimiento)

Respondent: Je to (komu) fuk; je to (komu) buřt. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to, že někomu je něco naprosto jedno.

2. **Cuando pasan rábanos, comerlos**

Respondent: Kout železo, dokud je žhavé. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración compuesta adverbial → paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Pobídka, aby člověk činil, pokud má něco již rozjednaného, a neodkládal to. Potom může být již pozdě.

3. **Coger el rábano por las hojas**

Respondent: Vzít něco za špatný konec. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to zvolit špatnou strategii k vykonání nějakého činu.

SAL

1. **Echar en sal**

Respondent: Uložit k ledu. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → Locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Jinak řečeno dále se záležitostí nezabývat.

2. **Tener mucha sal**

Respondent: Neexistuje.

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Nulová ekvivalence.

Vysvětlení: Být moc šikovný, vtipný. (Dubský)

3. Ser la sal de la vida

Respondent: Být kořením života. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Nazýváme tak něco, co nám dělá život zajímavější, bohatší.

4. Poner su granito de sal

Respondent: Přijít se svou troškou do mlýna. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Přispět finančně, věcně či svým názorem k vyřešení nějaké situace.

5. Echar sal en la herida

Respondent: Přisypávat sůl do rány. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Nějakým způsobem zhoršovat už současnou špatnou situaci.

SOPA

1. Andar como un gato alrededor de un plato de sopa caliente

Respondent: Chodit kolem něčeho jako kočka kolem horké kaše. (vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Znamená to vyhýbat se nějakému nepříjemnému rozhovoru.

2. Sopas y sorber no puede junto ser

Respondent: Dvěma pánům nelze sloužit. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Toto přísloví sděluje, že nemůžeme dělat 2 rozdílné věci zároveň. Například, že nemůžeme vyhovět 2 rozdílným osobám, které jsou si navzájem nepřáteli.

TOMATE

1. Ponerse como un tomate

Respondent: Zčervenat jako rajče. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal.

Překládová ekvivalence: Úplná ekvivalence.

Vysvětlení: Zčervenat ve tváři studem.

2. Al mejor cocinero se le va un tomate entero

Respondent: I mistr tesař se někdy utne. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překládová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: I ten nejlepší může někdy chybovat. Jinak řečeno, nikdo není dokonalý.

TORTILLA

1. Dar la vuelta a la tortilla

Respondent: Karta se obrátila. (vlastní)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překládová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Situace se změnila opačným směrem.

UVAS

1. De uvas a brevas

Respondent: Čas od času. (online slovník Lingea)

Formální analýza a míra ustálenosti: Sintagma prepositivo → locución
adverbial

Překládová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Občas.

2. Estar de mala uva

Respondent: Neexistuje.

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Nulová ekvivalence.

Vysvětlení: Být naštvaný. (online slovník Lingea)

3. Con el tiempo maduran las uvas

Respondent: Trpělivost přináší růže. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Frase completa – oración simple →
paremia

Překladová ekvivalence: Čistě sémantická ekvivalence.

Vysvětlení: Vyjadřuje, že pouze trpělivostí dosáhneme určitého cíle.

4. Meter uvas con agraces

Respondent: Plést páté přes deváté. (Dubský)

Formální analýza a míra ustálenosti: Verbo + complemento → locución verbal

Překladová ekvivalence: Částečná ekvivalence.

Vysvětlení: Mluvit o více neslučitelných věcech naráz a tím mluvit nesrozumitelně.

6.3 Výskyt klíčových slov z oblasti jídla a výskyt typů ekvivalence

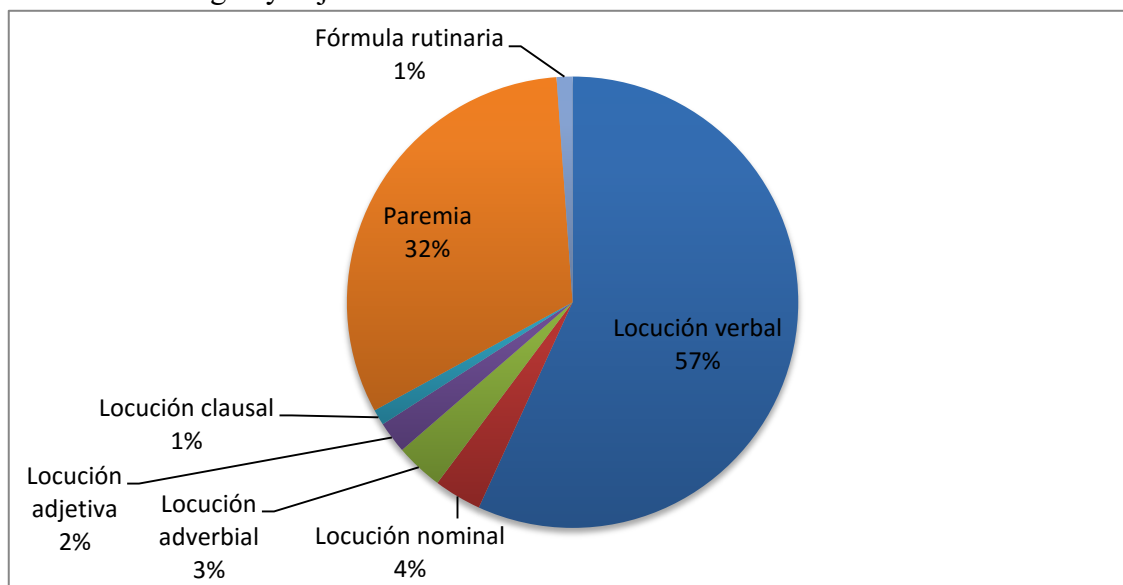
Vzhledem k tomu, že bylo analyzováno celkem 88 frazeologických jednotek, lze tento vzorek využít i k rozboru četnosti výskytu klíčových slov z oblasti jídla a typů míry ekvivalence. Výstupy tohoto rozboru ukazují následující grafy a tabulky. Tyto výstupy nelze paušalizovat na všechny frazeologické jednotky, obsahující pojem *jídlo*, avšak lze z nich odvodit určité pravděpodobnosti.

Tabulka č. 3: Výskyt klíčových slov z oblasti jídla v analyzovaných frazeologických jednotkách

Druh jídla	Četnost výskytu
Aceituna, cacao, espárrago, gamba, jamón, laurel, morcilla, naranja, nuez, pescado, pimiento, pollo, tortilla	1
Coco, fruta, harina, queso, sopa, tomate	2
Miel, rábano	3
Leche, manzana, uvas	4
Sal	5
Ajo, carne, huevo	6
Pan	22
Celkem	88

Jak lze vidět z tabulky, nejpočetněji se v analyzovaném vzorku frazeologických jednotek vyskytuje výraz *pan*. Četnost výskytu tohoto slova je významně vyšší než četnost jiných druhů jídel.

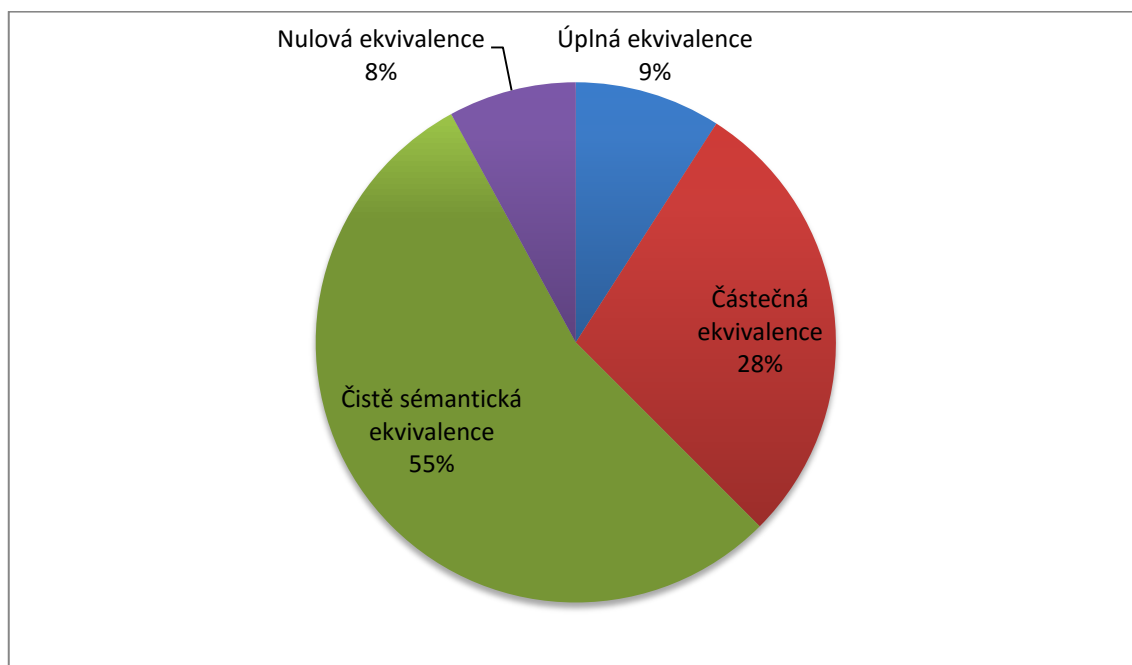
Graf č. 1: Procentuální srovnání počtu výskytu druhů lokucí a paremií uvedeného vzorku frazeologických jednotek

Na základě formální analýzy tento vzorek frazeologických jednotek nejvíce zahrnuje druhou sféru míry ustálenosti, tedy lokuce (celkem 59). Nejpočetněji se zde vyskytují lokuce verbální (50). Na druhém místě stojí třetí sféra, frazeologické promluvy,

konkrétně paremie (28). Rutinní formule se zde vyskytla pouze jedenkrát a první sféru, kolokace, tento vzorek nezahrnuje.

Graf č. 2: Četnost výskytu druhů překladové ekvivalence

Z grafu lze vyčíst četnost výskytu jednotlivých druhů překladové ekvivalence v analyzovaném vzorku frazeologických jednotek. Většina českých respondentů byla se španělskou jednotkou čistě sémanticky ekvivalentní a následně částečně ekvivalentní. Vyskytly se zde také respondenty úplně ekvivalentní, avšak zahrnují pouhých devět procent zanalyzovaných jednotek: *Sacar fruto, fruta prohibida, más apetecida, parecerse como huevo a otro, dormirse en los laureles, la manzana de la discordia, no tener para pan, echar sal en la herida, ponerse como un tomate*. Nulově ekvivalentních, tedy že na danou španělskou jednotku nebyl nalezen žádný respondent v českém jazyce, bylo sedm případů, což zaujímá nejmenší počet frazeologických jednotek. Těmi jsou: *Pedir cacao, estar de mala leche, ganar su pan, estar de toma pan y moja, pan para hoy y hambre para mañana, tener mucha sal, estar de mala uva*.

Závěr

Frazeologie je věda velice dynamická a stejně tak dynamické a rozmanité jsou pohledy jednotlivých jazykovědců. Pro vypracování mé bakalářské práce jsem nastudovala mnoho různých zdrojů a dospěla jsem k závěru, že názory jednotlivých jazykovědců se liší jak v používání terminologie, tak i v pohledech na klasifikaci frazeologických jednotek a ve využívání druhů překladových ekvivalencí. Pro porovnání těchto odlišností jsem v teoretické části vytvořila dvě tabulky. V první lze vidět různé způsoby členění frazeologických jednotek i používání různé terminologie pro totožné jazykové výrazy. Druhá tabulka slouží k orientaci v užívání různých typů překladových ekvivalencí.

Při práci s frazeologickými jednotkami mi z mého pohledu nejsrozumitelnější a nejbližší byla klasifikace lingvistky Corpas Pastor, a proto jsem ji také využila pro formální analýzu frazeologických jednotek v praktické části. Stejně tak druhy překladových ekvivalencí se mi jevily nejpřehlednější dle autorky Helgunde Henschel, podle které jsem určovala míru překladové ekvivalence ve vzorku frazeologických jednotek.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, které z uvedených španělských frazeologických jednotek se dají přeložit do češtiny vhodným překladovým respondentem, a pro které z nich neexistuje, tudíž se musí použít opis. Po zanalyzování vzorku jsem dospěla k závěru, že pro většinu jednotek existoval vyhovující respondent, ať už úplně, částečně či pouze sémanticky. Z celkového počtu (88) analyzovaných jednotek jsem nenašla odpovídající respondent (frazeologickou jednotku v češtině) pouze pro 7 jednotek: *Pedir cacao, estar de mala leche, ganar su pan, estar de toma pan y moja, pan para hoy y hambre para mañana, tener mucha sal, estar de mala uva.*

Co mě při rozboru zaujalo, byla skutečnost, že některé frazeologické jednotky, které mají v češtině uveden respondent, se však používají pro odlišnou situaci. Proto jsem si tento fakt také zvolila za cíl zkoumání. V analyzovaném vzorku se jednalo o tyto tři jednotky: *Estar metido en harina* (Být v tom až po uši; být ponořený do práce), *dar con la miel en los labios a una persona* (Mazat komu med kolem úst) a *hacer un pan como unas hostias* (Naříkat nad rozlitym mlékem). Trochu jiný případ nastal u překladu této jednotky: *El pan comido, y la compañía deshecha* (v nouzi poznáš přítele). Zde je význam na obou stranách totožný, avšak vyjádření je zrcadlové. Španěle tímto

přísluvím poukazují na člověka, který není pravým přítelem, protože nás v nesnázích opouští. V češtině naopak poukazuje na člověka, který je našim pravým přítelem, neboť nám v obtížné situaci pomůže.

Třetím cílem zkoumání bylo určit, do jaké sféry míry ustálenosti dané jednotky patří. Více než polovinu (57%) tvoří *locuciones verbales*, tedy druhá sféra míry ustálenosti. *Premias*, patřící do třetí sféry, tvoří 32%. Zbýlých 11% tvoří *locuciones nominales, adverbiales, adjetivas a clausales*, a dále *fórmulas rutinarias*. Kolokace, tedy první sféra, se v mém vzorku nevyskytly žádné.

Zřejmě nejpoužívanějším slovem ve frazeologických jednotkách je výraz *pan*. Chléb je, nejen ve Španělsku, ale i v jiných zemích, základní potravinou. Možná proto se tedy hojně vyskytuje v příslovích, kde je často vykreslován jako důležitá věc, či jako věc krásná a podstatná. Výskyt tohoto pojmu ve vzorku frazeologických jednotek byl výrazně vyšší, než výskyt jakéhokoliv jiného druhu potraviny.

Dalším zajímavým poznatkem z praktické části je skutečnost, že ve většině českých respondentů se pojem „jídlo“ nevyskytoval. Místo něj byla použita například zvířata: Potrefená husa kejhá (*quien se pica ajos come*), pyšný jako páv/nadutý jako ropucha/nafoukaný jako holub (*más tieso que un ajo*), zdravý jako rybička (*sano como una manzana*), černá ovce rodiny (*la manzana podrida de la familia*). Často byl také španělský výraz „jídlo“ v českém překladu nahrazen částmi lidského těla: Mít v tom prsty (*estar en el ajo*), být v tom až po uši (*estar metido en harina*), stát na vlastních nohou (*comer pan con corteza*), pověsit bulíka na nos (*dar con queso a una persona*).

Při vysvětlování významu jednotlivých frazeologických jednotek jsem přišla na to, že jsou situace, které se velmi těžko dají vysvětlit zcela přesně opisem. Přísluví či ustálená slovní spojení jsou jakýmsi specifickým vyjadřovacím jazykovým prostředkem, který má přesný význam pro určitou konkrétní situaci. Proto lze jen velmi těžko tuto frazeologickou jednotku opsat.

Někdy je však vysvětlení důležité, neboť například děti do určitého věku těmto ustáleným slovním spojení nerozumějí a chápou je doslovně. Nedorozumění může však nastat i u dospělého člověka, který nemá tak dobré jazykové znalosti, aby správně pochopil, když mu Španěl řekne, například, *que le pide cacao*.

Resumé

Para mi tesis de fin de carrera he elegido el tema de la fraseología checa y española, ya que este tema me pareció actual. A base de los conocimientos de la lengua que adquirí durante mis estudios en España, he decidido analizar las unidades fraseológicas en español, con la palabra clave „comida“, y encontrar sus equivalentes en checo.

El trabajo está dividido en dos partes. La primera parte está dedicada a la teoría sobre la fraseología como la disciplina en general y su objeto de estudio. Se mencionan las diferentes perspectivas de los lingüistas Gloria Corpas Pastor, František Čermák y Jozef Mlacek en cuanto a la clasificación de las unidades fraseológicas. Esta parte también trata del problema de la traducción de estas unidades y los tipos de los equivalentes de traducción. La segunda parte – práctica – analiza la muestra de las unidades fraseológicas e incluye los resultados resumidos en tablas y gráficos.

El objetivo principal de esta tesis ha sido averiguar, para cuáles de las unidades fraseológicas en español existe un equivalente adecuado en checo y cuáles carecen de él. Igualmente, la intención ha sido comparar las unidades españolas con las checas para saber si se podrían utilizar en una situación idéntica. La muestra corresponde a 88 unidades fraseológicas conteniendo la palabra clave „comida“ con la que se entiende la comida ya hecha y también el ingrediente. El material recogido lo he conseguido en los diccionarios, tanto de forma impresa, como de forma on-line (Gran diccionario español-checo de Josef Dubský, diccionario pequeño de Jiří Doubek, diccionario on-line Lingea). Algunos ejemplos los he obtenido también en el Centro Virtual Cervantes on-line. Como otra fuente me han servido mis conocimientos personales adquiridos en España, gracias al contacto diario con los hablantes nativos.

En la parte práctica, la muestra de las unidades fraseológicas está ordenada alfabéticamente según el tipo de alimento. Cada una de las unidades está analizada desde el punto de vista formal y según el grado de fijación de acuerdo con Gloria Corpas Pastor. Asimismo, cada una contiene un equivalente checo y su grado de equivalencia de traducción según la lingüista Helgunde Henschel. Para una mejor comprensión he explicado el sentido de las unidades. Además, a las unidades con el significado diferente en ambas lenguas, he indicado un ejemplo, tanto del contexto checo como del español. Estos ejemplos los he sacado del corpus de la Real Academia Española (CREA) y del corpus checo Český národní korpus (ČNK).

Después de analizar toda la muestra de las unidades fraseológicas, he llegado a la conclusión de que para la mayoría de las unidades examinadas existe un equivalente adecuado en checo. Sólo 8% forman las unidades a las que ha sido imposible encontrar un equivalente, tal como *Pedir cacao, estar de mala leche, ganar su pan, estar de toma pan y moja, pan para hoy y hambre para mañana, tener mucha sal, estar de mala uva*. El 55% lo constituyen las unidades con la equivalencia semántica en checo, el 28% las con la equivalencia parcial y solamente 9% han sido las unidades con forma y estructura idénticas como en checo: *Sacar fruto, fruta prohibida, más apetecida, parecerse como huevo a otro, dormirse en los laureles, la manzana de la discordia, no tener para pan, echar sal en la herida, ponerse como un tomate*.

El otro objetivo principal de este trabajo ha sido averiguar cuáles de las unidades fraseológicas tienen un equivalente checo, pero difieren en el significado. He encontrado tres casos: *Estar metido en harina, dar con la miel en los labios a una persona, hacer un pan como unas hostias*. Un caso un poco diferente es la traducción al checo de *el pan comido, y la compañía deshecha*, pues el sentido es el mismo, pero la expresión es contraria. Por este refrán en español entendemos que si una persona tiene dificultades, aquel que no es un verdadero amigo, le abandona. Los checos utilizan este proverbio para indicar, que un amigo verdadero no te abandona si tienes dificultades, si no al contrario, te ayuda.

La mayoría de las unidades fraseológicas analizadas pertenece a la segunda esfera del grado de fijación, es decir, se trata de las locuciones. Más de la mitad (57%) forman las locuciones verbales seguidas por paremias (32%) correspondiendo a la tercera esfera. El resto (11%) lo ocupan las locuciones nominales, adverbiales, adjetivas y clausales, y luego una fórmula rutinaria. La primera esfera no estaba presente en la muestra.

Un conocimiento interesante de la parte práctica ha sido el hecho de que, probablemente, la palabra más utilizada en las unidades fraseológicas es la palabra *pan*. La presencia de esta ha sido significativamente mayor que la presencia de otros tipos de alimento; ha aparecido en 22 casos. En los dichos y refranes, el *pan* está descrito frecuentemente como algo bonito e importante.

Al comparar las unidades checas con las españolas (en la muestra analizada), ni el *pan* ni la „comida“ en general han aparecido tan a menudo en los equivalentes checos. Se utilizan más bien, por ejemplo, los animales o las partes del cuerpo humano.

Para concluir, la lengua en general es un sistema complicado que se desarrolla constantemente tanto de manera global como en cada país individualmente. Las culturas y la historia de cada lengua difieren unas de otras. Por lo tanto, las unidades fraseológicas, por un lado, facilitan y aceleran la comunicación pero, por el contrario, a los extranjeros les pueden resultar incomprensibles.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Literární zdroje

CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de. *El Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*. Parte II. Tomo IV. Madrid, 1835, s. 126.

CORPAS PASTOR, Gloria. *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos, 1996.

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and General Phraseology*. Praha: Karolinum, 2007.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky: Výrazy slovesné*. Praha: LEDA, 2009.

DOUBEK, Jiří. *Stručná česko-španělská frazeologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961.

DUBSKÝ, Josef. *Velký španělsko-český slovník. I. díl, A-H = Gran diccionario español-checo. Tomo primero*. 2. vyd. Praha: Academia, 1993.

DUBSKÝ, Josef. *Velký španělsko-český slovník. II. díl, I-Z = Gran diccionario español-checo. Tomo segundo*. 2. vyd. Praha: Academia, 1993.

FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny (EŠČ)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

KUFNEROVÁ, Zlata, POLÁČKOVÁ, Milena, POVEJŠIL, Jaromír, SKOUMALOVÁ, Zdena, STRAKOVÁ, Vlasta. *Překládání a čeština*. Jinočany: H&H, 1994.

MLACEK, Jozef. *Slovenská frazeológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977.

Elektronické zdroje

Centro Virtual Cervantes. *Lista de paremias en español* [online]. ©Instituto Cervantes, 1997-2016. Dostupné z: <http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/listado.aspx>

Český národní korpus - SYN. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupné z: <http://www.korpus.cz> [cit. 4. 4. 2016]

Diccionario de la lengua española [online]. Madrid: ©Real Academia Española, 2014. Dostupné z: <http://dle.rae.es/?id=IPoTKej> [cit. 27. 11. 2015]

EUROPHRAS 2015 (La Sociedad Europea de Fraseología). Dostupné z: <http://es.europhras2015.eu/shortbiogloria> [cit. 5. 12. 2015]

GUTIÉRREZ RUBIO, Enrique. Relación entre la motivación conceptual de unidades fraseológicas y las estrategias traductológicas (español-checo). *Studia romanística*. Vol. 15, Num. 1/2015, s. 51. ISSN 1803-6406. Dostupné z: <http://dokumenty.osu.cz/ff/kro/romanistica/romanistica1-2015-full.pdf> [cit. 30. 3. 2016]

HENSCHER, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache* [online]. Peter Lang: Vídeň, 1993. Dostupné z: http://frazeeologie.ujepurkyne.com/data/VS_teil03-2.pdf [cit. 30. 3. 2016]

KDO JE KDO v české slavistice: ČERMÁK, František, Prof. PhDr. DrSc. [online]. Národní knihovna České republiky - Slovanská knihovna, 2005. Dostupné z: <http://www.slaviste.cz/index.php?page=detail&id=254-cermak-frantisek-prof-phdr-drsc> [cit. 5. 12. 2015]

KOSZLA-SZYMANSKA, Margarita. *Los fraseologismos, dichos y frases hechas y su importancia comunicativa en la enseñanza del español como lengua extranjera* [online]. Centro Virtual Cervantes. Dostupné z: http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/aepe/pdf/congreso_35/congreso_35_26.pdf [cit. 5. 11. 2015]

LINGEA. *Slovníky.lingea.cz. Moderní online slovníky* [online]. ©2015 Lingea s.r.o. Dostupné z: <http://slovníky.lingea.cz/Spansko-cesky>

Máster Oficial en Traducción para el Mundo Editorial: Programa de doctorado en lingüística, literatura y traducción. *Gloria Corpas Pastor* [online]. ©2012, Universidad de Málaga. Dostupné z: <http://www.pop.uma.es/traduccioninterpretacion/master/2011/profesorado-det.php?Prof=18> [cit. 5. 12. 2015]

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. Dostupné z: <http://www.rae.es> [cit. 4. 4. 2016]

REPERTORIO [online]. ©Centre collégial de développement de matériel didactique, 2009. Dostupné z: http://expressions.ccdmd.qc.ca/repertoire_es.php [cit. 6. 1. 2016]

STŘÍŽ, Jiří. Los nombres del cuerpo humano en la fraseología checa y española. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta filozofická, s. 14. Dostupné z: http://theses.cz/id/nivcaw/diplomov_prce_-_konen_verze_1.pdf [cit. 30. 3. 2016]

Ústav Českého národního korpusu: filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. *František Čermák, Prof. PhDr. DrSc.* [online]. Dostupné z: <https://ucnk.ff.cuni.cz/view.php?2> [cit. 5. 12. 2015]

Příloha: Glosář

Español	Čeština
ACEITUNA	OLIVA
Llegar a las aceitunas	Přijít s křížkem po funuse
AJO	ČESNEK
Ajos y desdichas no vienen solos, sino por rstras	Neštěstí nikdy nechodí samo
Estar en el ajo	Být do něčeho namočený; mít v tom prsty
Más tieso que un ajo	Pyšný jako páv; nadutý jako ropucha; nafoukaný jako holub
Muchos ajos en el mortero, mal los maja un majadero	Kdo si moc naloží, daleko s tím nedojde
Siembra buen ajo y tendrás buen tallo	Jak zaseješ, tak sklidiš
Quien se pica ajos come	Potrefená husa kejhá
CACAO	KAKAO
Pedir cacao	Žádat o odpuštění
CARNE	MASO
A carne de lobo, diente de perro	Hlad nejlepší kuchař
La carne en el techo y la hambre en el pecho	Lakomec největší chud'as
No ser carne ni pescado	Nebýt takový ani makový; nebýt ani ryba ani rak
Poner/echar toda la carne en el asador	Vsadit vše na jednu kartu
Temblar las carnes	Být strachy bez sebe
Vivir en su propia carne	Prožít na vlastní kůži
COCO	KOKOS
Dar coco a una cosa	Lámat si hlavu
No todos los cocos dan agua dulce	Není všechno zlato, co se třpytí

ESPÁRRAGO	CHŘEST
Mandar a freír espárragos	Poslat někoho do háje
FRUTA	OVOCE
Fruta prohibida, más apetecida	Zakázané ovoce nejvíc chutná
Sacar fruto	Nést (komu) ovoce
GAMBA	KREVETA
Meter la gamba	Udělat botu
HARINA	MOUKA
Estar metido en harina	Být v tom až po uši; být ponořený do práce
Ser harina de otro costal	To je jiné kafe
HUEVO	VEJCE
Andar pisando huevos	Chodit jako po břitvách
Cacarear y no poner huevo	Slibovat hory doly; sliby, chyby
Importar un huevo/pimiento/rábano	Mít to na háku
La gallina de mi vecina más huevos pone que la mía	Sousedova kráva lepší mléko dává
Parecerce como huevo a otro	Podobat se jako vejce vejci
Ser la gallina de los huevos de oro	Snášet zlatá vejce
JAMÓN	ŠUNKA
Estar jamón	Být kus
LAUREL	VAVŘÍN
Dormirse en los laureles	Usnout na vavřínech
LECHE	MLÉKO
A toda leche	Na plný plyn
Estar con la leche en los labios	Téct ještě mlíko po bradě

Estar de mala leche	Být našťvaný
Lo que en la leche se mama, en la mortaja se derrama	Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš
MANZANA	JABLKO
La manzana de la discordia	Jablko sváru
La manzana podrida de la familia	Černá ovce rodiny
La manzana podrida pierde a su compañía	Špatná společnost kazí dobré mravy
Sano como una manzana/lechuga	Zdravý jako buk/řípa/rybička
MIEL	MED
Boca de miel, manos de hiel	Na jazyku med, v srdci jed
Dar con la miel en los labios a una persona	Mazat (komu) med kolem pusy
No hay miel sin hiel	Není růže bez trní
MORCILLA	JELITO
¡Que te den morcilla!	Jdi se bodnout; jdi se vycpat
NARANJA	POMERANČ
Media naranja	Drahá polovička
NUEZ	OŘECH
Cascar las nueces a alguien	Vyprášit (komu) kožich
PAN	CHLÉB
A buen hambre no hay pan duro	Hlad je nejlepší kuchař
A falta de pan, buenas son tortas	V nouzi čert i mouchy lapá
Al pan, pan, y al vino, vino	Jmenovat věci pravým jménem
Comer pan con corteza	Stát na vlastních nohou
Contigo, pan y cebolla	S tebou budu třeba suché kůrky jíst
Dame pan y dime/llámame tonto	Koho chleba jíš, toho píseň zpívej

El pan bien escardado hinche la troj a su amo/El pan bien ahechado, dos veces es floreado	Jak si kdo ustele, tak si lehne; jaký si to uděláš, takový to máš
El pan comido y la compañía deshecha	V nouzi poznáš přítele
Estar de toma pan y moja	Být atraktivní, krásný
Ganar su pan	Vydělávat si na živobyті
Hacer un pan como unas hostias	Naříkat nad rozlitým mlékem
No cocérsele el pan a una persona	Být jako na jehlách
No hay pan sin afán	Bez práce nejsou koláče
No tener para pan	Nemít (ani) na chleba
Pan para hoy, y hambre para mañana	neexistuje
Pan y vino, un año, tuyo, y otro, de tu vecino	Každá chvílku tahá pilku
Quien da pan a perro ajeno, pierde el pan y pierde el perro	Nevděk světem vládne; dobrý skutek musí být po zásluze potrestán; pro dobrotu na žebrotu
Sacar el pan como una flor	Projet to na plné čáře
Ser largo como un día sin pan	Je to dlouhé jak týden
Ser pan comido	Být hračka
Ser un trozo de pan	Být dobrák od kosti
Venderse como el pan	Jít na dračku
PESCADO	RYBA
Estar como pescado en nevera	Být vedle jak ta jedle
PIMIENTO	PAPRIKA
No valer un pimiento/pepino/comino	Stojí to za houby
POLLO	KUŘE
Mojado/sudado como un pollo	Mokrý/zpocený jako myš

QUESO	SÝR
Dar con queso a una persona	Napálit (koho); pověsit bulíka na nos
Tener queso	Mít v životě kliku
RÁBANO	ŘEDKEV
Coger el rábano por las hojas	Vzít něco za špatný konec
Cuando pasan rábanos, comerlos	Kout železo, dokud je žhavé
Importar un rábano	Je to (komu) fuk; je to (komu) buřt
SAL	SŮL
Echar en sal	Uložit k ledu
Echar sal en la herida	Přisypávat sůl do rány
Poner su granito de sal	Přijít se svou troškou do mlýna
Ser la sal de la vida	Být kořením života
Tener mucha sal	Být šikovný, vtipný
SOPA	POLÉVKA
Andar como un gato alrededor de un plato de sopa caliente	Chodit kolem něčeho jako kočka kolem horké kaše
Sopas y sorber no puede junto ser	Dvěma pánům nelze sloužit
TOMATE	RAJČE
Al mejor cocinero se le va un tomate entero	I mistr tesař se někdy utne
Ponerse como un tomate	Zčervenat jako rajče
TORTILLA	OMELETA
Dar la vuelta a la tortilla	Karta se obrátila
UVAS	HROZNOVÉ VÍNO
Con el tiempo maduran las uvas	Trpělivost přináší růže
De uvas a brevas	Čas od času

Estar de mala uva	Být naštvaný
Meter uvas con agraces	Plést páte přes deváté